Laukuvos šventvietės

Vykintas Vaitkevičius
Lietuvos istorijos institutas

Straipsnis skirtas senojo – ikikrikščioniškojo – tikėjimo šventoms ir kulto vietoms, žinomoms Laukuvos apylinkėse[1]. Vakarų Lietuvoje, taigi ir Šilalės rajono ribose, žinomų šventviečių sąvadas 1998 m. jau skelbtas[2]. Straipsnyje šie duomenys pristatomi plačiau, patikslinti ir papildyti.

Duomenų apie šventvietes teikia įvairūs šaltiniai. Pasakojamoji tradicija: padavimai, pasakojimai ir tikėjimai sudaro didžiąją tų šaltinių dalį. Juos papildo archeologiniai, istoriniai, kalbiniai, mitologiniai ir etnologiniai duomenys. Vertingų duomenų apie Laukuvos šventvietes yra rankraštiniame kun. Ambraziejaus Kašarausko palikime. Atrodo, apie 1855 m. šis kunigas Laukuvoje pats ne kartą lankėsi, užrašuose apie tai paliko pastabų bei vieną kitą platesnį aprašymą[3]. Už neretai unikalius kalbinius bei archeologinius duomenis iš Laukuvos turime būti dėkingi kun. A. Kašarausko aistrai geologijai ir mineralogijai, kalbai ir folklorui[4]. Tiriant bei aprašant Laukuvos krašto praeities paminklus yra daug nusipelnęs kun. Vincentas Juzumas[5], archeologas Liudvikas Kšivickis[6] ir ypač kraštotyrininkas Vladas Statkevičius, kuriam turime būti dėkingi už surinktus archeologinius radinius, lokalizuotus paminklus, užrašytus padavimus apie tas vietas.

Nustatyti senųjų šventviečių genezę, chronologinius ir religinius ypatumus yra sudėtingas, kruopščių tyrinėjimų reikalaujantis darbas. Jo sėkmė didele dalimi priklauso nuo bendro krašto kultūros pažinimo. Tyrimai, nukreipti į politinę Žemaitijos istoriją ir bendrąsias socialines, ekonomines ir kultūrines tendencijas[7], toli gražu nepakankamai atskleidžia atskirų regionų kultūros raidą ir jos ypatumus[8]. Tai taikytina ir Laukuvai. Archeologai čia tyrinėjo faktiškai tik nedidelį Kaštaunalių kapinyno plotelį. L. Kšivickio dėka galima įsivaizduoti šiam kraštui taip būdingų kūlgrindų įrengimą. Tačiau nėra užfiksuota ir tirta nė vienos atviro tipo gyvenvietės, kovų su kryžiuočiais laikotarpio piliakalnio, senosios šventvietės,

[1] Redkolegijos pageidavimu, su nedidelėmis išimtimis, prieškaryje egzistavusio Laukuvos valsčiaus ribose.

[2] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės*, t. 1: *Žemaitija*, Vilnius, 1998, p. 354–447.

[3] Kun. A. Kašarausko užrašai, kun. A. Jakšto-Dambrausko susegti į vieną rankraštį ir pavadinti *Lituanica* (*Litvanica, czyli wiadomosci o Litwie, zebrane przez Sp. Ks. Ambražego Kossarzewskiego*) yra saugomi *LNB* F24–15. Iš esmės visi straipsnyje nagrinėjamai temai svarbūs duomenys iš šio rankraščio dar XX a. pradžioje buvo išrašyti bei iš dalies paskelbti prof. K. Būgos, todėl naudojomės jo skelbtais (Būga K. Keli tautotyros mažmožiai iš kun. A. Kosarzevskio rinkinio, *Tauta ir Žodis*, 1923, t. 1, p. 101–123) ir likusiais nepublikuotais nuorašais (Būga K. Ištraukos iš Kossarzewskio „Lituanicos“, *VUB F1–D427*), kurie, mūsų duomenimis, tiksliai atitinka originalą. Dar vieną puikių kun. A. Kašarausko užrašytų duomenų publikaciją žr. Tautosaka iš Kossarzewskio „Lituanikos“, *Tautosakos darbai*, Kaunas, 1937, t. 3, p. 109–148.

[4] Plačiau apie šį asmenį žr.: Dambrauskas A. Kun. Ambroziejus Kašarauskis, *Tauta ir Žodis*, 1925, t. 3, p. 232–254; Šetkus B. Kunigas Ambraziejus Kašarauskas, *Šilalės kraštas*, Vilnius, 1994, t. 1, p. 137–148.

[5] Juzumas V. Žemaičių vyskupija [išvertė V. Jogėla, K. Misius, E. Vidmantas], *Šilalės kraštas*, Vilnius, t. 1, 1994, p. 71–109.

[6] Plačiau žr.: Zabiela G. Žemaitijos piliakalnių tyrinėtojas Liudvikas Kšivickis, *Žemaičių praeitis*, Vilnius, 1990, t. 1, p. 22–26.

[7] Vienas paskutinių apibendrinamų darbų Almonaitis V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380–1410 metais*, Kaunas, 1998. (Ten pat ir svarbiausia literatūra.)

[8] Galbūt tik Varnių kraštui 1980–1990 m. buvo skirtas išskirtinis mokslinis dėmesys.

© www.llt.lt

istorinės dvarvietės ar kaimavietės. Vis dar menkai pažįstamos priešistorinės ir istorinės teritorinės struktūros: jų chronologija, vaidmuo, arealai, infrastruktūra ir tarpusavio sąveika. Esant tokiai pirmaeilių tyrimų padėčiai, vargu ar galima bent kiek įsivaizduoti, kaip prieš 1 000 metų čia gyveno žmonės, kaip jie orientavosi aplinkoje, kuo tikėjo ir t. t. Tikintis ateityje gilaus senųjų Laukuvos socialinių, ekonominių ir kultūrinių struktūrų pažinimo[9], lieka tenkintis preliminariais apibendrinimais bei kai kuriomis prielaidomis.

Žemaitijos etnokultūrinei sričiai būdingų I tūkst. vidurio – II tūkst. pirmosios pusės laidojimo paminklų paplitimą Laukuvos apylinkėse palyginus su XIII–XIV a. būdingų piliakalnių[10] išsidėstymu (1 pav.), visiškai arba iš dalies ryškėja kelių junginių teritorijos. Galimas dalykas, kad jos nėra chronologiškai vienalaikės, tačiau tiksliam atsakymui į šį klausimą dar ilgai trūks duomenų.

Juodainių, Ręsčių (Rensčių) paminklai sietini su Šiūraičių piliakalniu (Plungės r.). Šios apylinkės jau vienaip ar kitaip gali būti susijusios ir su tam pačiam Aitros baseinui priklausančiais Tverais[11] (*terra Twerkiten*, 1289 m.; *czu Twertiken das land*, 1395 m.)[12].

Į vakarus nuo Paršo ežero esantys Apvaršuvos, Riešketų, Vabalų ir Gulbių paminklai sietini su Burbiškiais – istoriniu Paršpiliu. Šaltiniuose jis iškyla XIV a. antrojoje pusėje kaip Medininkų vietovė[13], ten pat kaimynystėje esantys Tautvilai galbūt leistų spręsti apie šios vietos reikšmę jau XIII a. viduryje[14].

Aukštagirės, Baravykų, Stonių ir Bilionių paminklai sietini su Bilionių piliakalniu. Laikant A. Salio pasiūlytą Kuleinių (*terra Kulene*, 1253) lokalizaciją netoli Pykaičių[15] pagrįsta. Su jais būtų sietinas ir Bilionių piliakalnis.

Šiauduvos, Dargalių, Payžnio paminklai turėtų priklausyti Šiauduvos kraštui, kuris šaltiniuose iškyla XIV a. (*czu Schawden in das land*, 1387 m.)[16]. Šiaudaliai prie Lokystos su dideliu priešistoriniu kapinynu galbūt nurodo pietvakarinę Šiauduvos ribą (ar net leidžia ją nukelti iki Alkupio ir Klabų) ir šitaip krašto piliakalniu verstų vadinti Rubaičius. Kokia šių vietų XIII a. istorija, kol kas nėra visiškai aišku. Tai galėjo būti Laukuvos ar Kuleinių dalis[17]. Galbūt savarankiška Šiauduva iškilo po to, kai senieji centrai buvo sunaikinti ar pan.

Nedideliu atstumu nuo Treigių piliakalnio išsidėstę Kikonių, Ivoniškių, Dulkių Lauko ir Vaikių Lauko, Palokyščio ir Kaštaunalių paminklai sudarytų istorinės Laukuvos (*terra Lukowe*, 1253) branduolį, vėliau virtusį Medininkų krašto dalimi[18].

Tyrinėtojai bemaž vieningai sutaria, kad XIV a. laikotarpiu nedideli te-

[9] Žmonės mano, kad pavadinimas *Laukuva* taip pat kilęs iš žodžio *laukti* (!). Apie tai ir kartu mokslinę etimologiją žr.: Grinaveckis V. Laukuva, laukuviškiai, Laukuvos šnekta, *Šilalės kraštas*, Vilnius, 1994, t. 1, p. 52.

[10] Laikant juos ir aukščiausios politinės, administracinės, religinės bei kitų galių sutelkimo vietomis. (Plg. „Centrinės" vietos teorinę sampratą.)

[11] Plg. Žulkus V. Vakarinės žemaičių žemės XIII–XIV amžiais, *Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų dešimtmetis*, Varniai, 1987, p. 28, pav. 2.

[12] Salys A. *Die žemaitischen Mundarten*, Kaunas, 1930, p. 57. (Atspausta iš: *Tauta ir Žodis*, 1930, t. 6.)

[13] *Ten pat*, p. 57.

[14] Šis gyvenamosios vietos pavadinimas galbūt susijęs su karaliaus Mindaugo sūnėnu Tautvilu (Gudavičius E. Bandymas lokalizuoti XIII a. lietuvių kunigaikščių valdas, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A ser.*, 1984, t. 3, p. 73). Tiesa, ir tarp Šiauduvos valsčiaus bajorų 1528 m. figūruoja Янушко Товтвиловичъ Гедминъ; paties Tautvilų kaimo 1862 m. gyvenamųjų vietų sąraše dar nėra? (žr. Buszynski I. *Opisanie historyczno-statystyczne powiatu Rossieńskiego gubernji Kowieńskiej*, Wilno, 1874, p. 192, 218).

[15] Salys A. *Min. veik.*, p. 52.

[16] *Ten pat*, p. 66.

[17] Tai netiesiogiai rodo bendra šiai teritorijai laukuviškių šnekta (žr. Grinaveckis V. *Min. veik.*, p. 54).

[18] Salys A. *Min. veik.*, p. 53, 57.

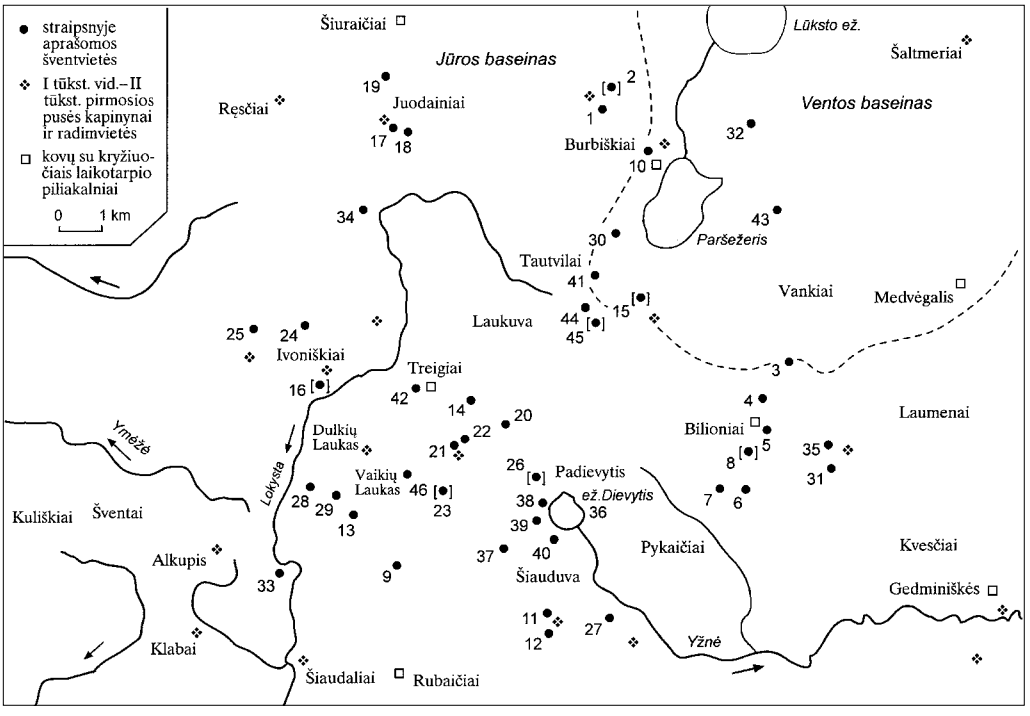

1 pav. Straipsnyje aprašomos tikros ir menamos Laukuvos šventvietės (pagal autorių (1998) su papildymais):

1. Apvaršuvos Panų kalnas; 2. Apvaršuvos Alkos pelkė; 3. Aukštagirės Taburkalnis; 4. Aukštagirės akmuo; 5. Bilionių Šventkalnis, kitaip – Švedkalnis; 6. Bilionių Burkalės ežeras; 7. Bilionių akmuo su pėdomis; 8. Bilionių Perkūno pieva; 9. Bučių akmuo; 10. Burbiškių Bobų kalnas, kitaip – Mergakalnis; 11. Dargalių Pipirinė; 12. Dargalių akmuo; 13. Drukteinių akmuo su pėdomis; 14. Eitvydaičių akmuo; 15. Gulbių Laumės pieva; 16. Ivoniškių akmenys-stulpai; 17. Juodainių Skruskalnis; 18. Juodainių akmuo su pėda; 19. Juodainių Gaidžiokalnis; 20. Kantautalių Gojus; 21. Kaštaunalių Stabo kūlis; 22. Kaštaunalių Panų suolas; 23. Kaštaunalių apyl. Gaidžio kalnas; 24. Kikonių akmuo su pėdomis; 25. Kikonių Velniaraistis; 26. Padievyčio akmuo Bernardinas; 27. Payžnio Pakievės kalnas ir akmuo su pėda; 28. Palokysčio akmuo su pėda; 29. Palokysčio Krivės kalnas; 30. Riešketų Raganos kalnas; 31. Rupšių Alkkalnis; 32. Sauliškių Saulės kalnas; 33. Siautelių Laumės kalnas; 34. Selvestrų kapinių kalva; 35. Stonių Šventpelkė ir Šventupukas; 36. Šiauduvos Dievyčio ežeras; 37. Šiauduvos Šventupis; 38. Šiauduvos Velniaragė; 39. Šiauduvos Aukų kalnas; 40. Šiauduvos Dievyčio kalnas; 41. Tautvilų akmuo su pėda; 42. Treigių piliakalnis ir akmuo su pėda; 43. Trumpainių Bobos kalnas; 44. Vabalų akmuo su pėda; 45. Vabalų Gaidkalnis; 46. Vaikių Lauko Bobkalnis

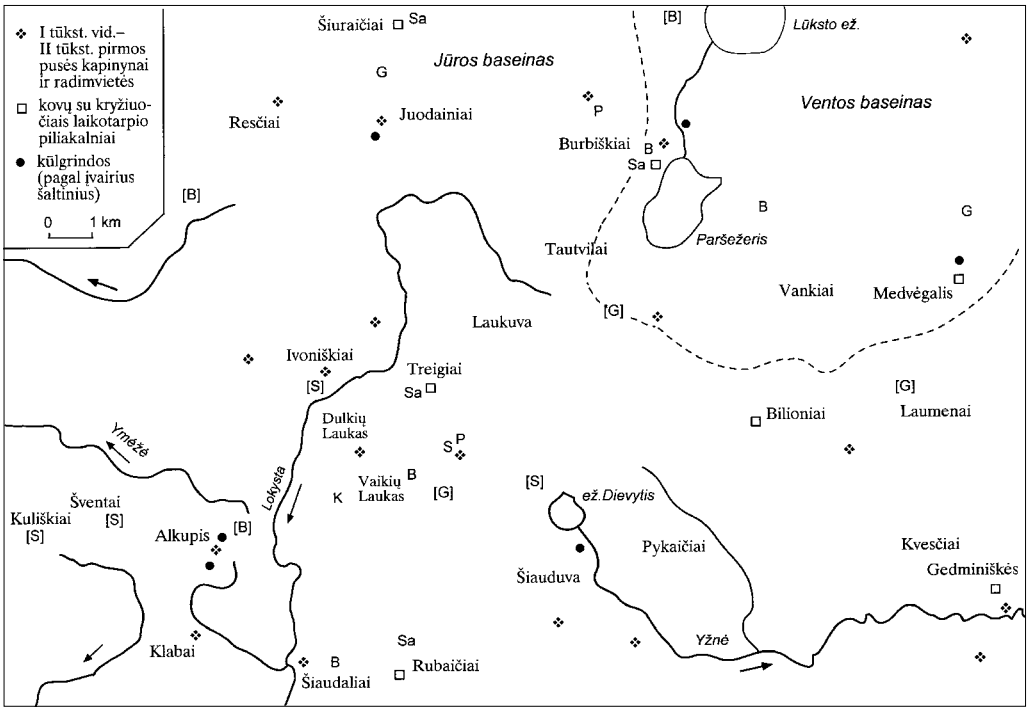

2 pav. Kai kurios Laukuvos archeologijos paminklų ir šventviečių grupės (pagal autorių, Lietuvos archeologijos atlasą (1975, 1977), V. Statkevičių (1994), G. Zabielą (1995), VK):

kovų su kryžiuočiais laikotarpio piliakalniai: Bilionių, Burbiškių, Gedminiškių, Medvėgalio, Rubaičių, Šiuraičių, Treigių;

kūlgrindos: Alkupio, Burbiškių–Reistrų, Juodainių, Medvėgalio, Šiauduvos;

I tūkst. vidurio – II tūkst. pirmosios pusės kapinynai ir radimvietės: Alkupio, Apvaršuvos, Baravykų, Burbiškių, Dargalių, Dulkių Lauko, Gedminiškių, Ivoniškių, Juodainių, Kaštaunalių, Klabų, Payžnio, Prapymo, Ręsčių, Rūtelių, Sarviečių, Šaltmerių, Šiaudalių;

bobkalniai („B“): Alkupio apyl., Burbiškių, Drobūkščių, Lapkalnio–Šiaudalių, Stirbiškės, Trumpainių, Vaikių Lauko;

gaidžio kalnai („G“): Beržės, Juodainių, Kaštaunalių apyl., Laumenų, Vabalų;

Krivės kalnas („K“): Palokyščio;

panų, mergų kalnai („P“): Apvaršuvos, Kaštaunalių;

sargikalniai („Sa“): Burbiškių, Rubaičių, Treigių;

stabakūliai („S“): Ivoniškių (2), Kaštaunalių, Kuliškių, Padievyčio, Šventų

ritoriniai junginiai Vidurio Žemaitijos aukštumos rajone, taigi ir Laukuva, jau priklausė Medininkų kraštui (pirmą kartą paminėtas 1314 m.). Iki tol pastarasis plytėjo į šiaurės vakarus nuo Varnių[19], o vėliau, matyt, telkiant jėgas karui ir stiprinant Žemaitijos gynybą, sujungęs nedidelius ir tikriausiai karo dažnai nualintus kraštus, virto dideliu teritoriniu vienetu su stipriomis pilimis Medvėgalyje, prie Žiezdžio, Paršo ežerų, taip pat Bilioniuose, Girgždūtėje ir kitur.

Nepaisant menamų pokyčių Laukuvoje XIII–XIV a. sandūroje, jos savitumas, matyt, ir toliau reiškėsi laukuviškių šnekta. Apie kultūrinius ypatumus, galimas dalykas, liudija kai kurios lokalinės šventviečių grupės (pvz., akmenys-stulpai). Kita dalis realijų yra būdinga visam Medininkų kraštui: slaptų kelių-kūlgrindų įrengimas ir naudojimas[20]; gynybinių kompleksų elementai, išlaikę sargikalnių pavadinimus; nenustatytos paskirties gaidkalniai, iš dalies taip pat bobkalniai; apeiginės paskirties kalnai, vadinami suolais, krėslais ir kt. (plg. 2 pav.). Apie kaimyninių junginių tarpusavio sąveiką, gyventojų judėjimą ar kitas realijas tam tikrais atvejais gali byloti Plungės, Šilalės ir Telšių r. pasikartojantys gyvenamųjų vietų pavadinimai[21].

Tokia trumpai aptarta istorinė perspektyva galbūt palengvins užduotį – surasti senosioms Laukuvos šventvietėms apytikslį ar net konkretų istorinį kontekstą, paaiškinti regioninius šventviečių bendrumus arba išryškinti vietinius ypatumus.

Toliau straipsnyje pateikiami duomenys apie 29 vietoves Laukuvos apylinkėse ir čia esančias 46 tikras arba menamas šventvietes (žr. 1 pav.). Be abejonės, tai nepilnas senųjų šventviečių vaizdas, nors jų išlikimo (kai kuriais atvejais – jau tik aprašymo) laipsnį nustatyti išties sunku. Kai kurie tvirtai nenustatytos paskirties objektai (pvz., gaidkalniai, bobkalniai) tarp senųjų šventviečių aprašomi, suprantama, su tam tikromis išlygomis.

Apvaršuvos Panų kalnas (1:1 pav.) yra 0,8 km į šiaurės vakarus nuo kelio Laukuva–Varniai (per Apvaršuvą), 0,2 km į pietryčius nuo kaimo kapelių (sg. 198), 0,17 km į pietvakarius nuo kelio Apvaršuva–Mankiškė. Tai iš šiaurės vakarų į pietryčius nusidriekusi pailga, apie 100 × 150 m dydžio (prie pagrindo) kalva nuolaidžiais 6–8 m aukščio šlaitais. Aukščiausias taškas Panų kalno pietrytinėje dalyje kartu yra ir apylinkių dominantė (197,2 m). Rytinėje kalno papėdėje tryško šaltinis, apie kurį buvo pasakojami padavimai.

Panų kalną mini jau kun. A. Kašarauskas[22]. Apie šią vietą pasakojami įvairūs padavimai. Minėtini motyvai apie tris panas, kurios vidurnaktį ant kalno šokdavusios, dainuodavusios bei viliodavusios žmones. Taip pat pasakojama,

[19] Apie tai žr. mažai kieno pastebėtą darbą: Genys J., Genienė Z. Dėl Varnių–Medininkų istorijos, *Žemaičių praeitis,* Vilnius, 1993, t. 2, p. 63–71.

[20] Be Reistrų–Sietuvos, Alkupio, Šiauduvos–Payžnio, Medvėgalio kūlgrindų, taip pat paminėtini keli mažiau žinomi atvejai. Taip įrengtus senus kelius kun. A. Kašarauskas taip pat mini prie Varnių esančiose Debesų pelkėse ir prie Paliepkalnio (Būga K. *Ištraukos…*, p. 125b, 135a). Atrodo, tokio pat kelio būta Juodainiuose (žr. duomenis šiame straipsnyje). Dar viena kūlgrinda nurodoma prie Vaičių piliakalnio, Akmenos baseine (Statkevičius V. Archeologijos paminklai, *Šilalės kraštas,* Vilnius, 1994, t. 1, p. 277).

[21] Pvz.: Drobūkščiai – Šilalės ir Varnių, Rupšiai – Kaltinėnų ir Žarėnų, Burbiškiai – Laukuvos ir Varnių, Rubinavas ir Rubaičiai – Šilalės, Padievaitis Kvėdarnos ir Padievytis – Laukuvos seniūnijose, taip pat Juodainiai – Juodžiai – Juodėnai – Juodeikiai, Gulbės – Gulbiniškė – Gulbiškiai, Vabalai – Vabaliai – Vabolės, Mankiškė ir Mankaičiai, Dulkių Laukas ir Dulkiškė ir kiti.

[22] „Pannu kałns we wsi Apwarszuwa paraf. Ławkowskiej na granicy Worncieńskiej <…>“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 113).

3 pav. Bilionių piliakalnis Šventkalnis, kitaip – Švedkalnis iš pietų pusės. 1999 m. V. Almonaičio nuotr.

kad karo metu moterys su vaikais slėpdavosi Panų kalne. Žmonės prisimena, kad ant kalno dar neseniai buvo rengiamos gegužinės[23]. 0,7 km į šiaurės vakarus nuo Panų kalno yra priešistorinis Apvaršuvos kapinynas (Av 1939), 2 km į pietryčius – Burbiškių archeologijos paminklų kompleksas – istorinis Paršpilis.

Apvaršuvoje 1935 m. taip pat užfiksuotas 2 ha ploto durpyno pavadinimas Alkos pelkė[24], tačiau ši vieta nelokalizuota (1:2 pav.).

Aukštagirė. Taburkalniu (1:3 pav.) yra vadinama iš šiaurės vakarų į pietryčius nusidriekusio pailgo Aukštagirės kalno šiaurės vakarų dalis. Ji vos keletu metrų žemesnė už apylinkėje dominuojančią kitą šio kalno viršūnę (214,6 m). Taburkalnis yra apie 20 × 60 m dydžio (viršuje), stačiais, net iki 25–30 m aukščio šlaitais, matuojant nuo papėdės. Pasakojama, kad būtent ant Taburkalnio stovėjo bažnyčia, kuri vėliau nugrimzdo į žemę. Padavimai taip pat mini Aukštagirės ir Bilionių milžinų porą[25]. Atstumas tarp Aukštagirės kalno ir Bilionių Šventkalnio – 1,5 km.

Aukštagirės mitologinis akmuo (1:4 pav.) yra buvęs vadinamose Liūgnų pelkėse, vėliau melioratoriai jį atvilko į kelio, einančio iš senojo Žemaičių plento į Požerę ir Vankius pro Aukštagirės pietryčių pusę. Padavimai šį akmenį sieja su Aukštagirės ir Bilionių milžinais arba Taburkalnio velniais[26].

Bilioniai (Bilionys). Garsus šio kaimo piliakalnis (Ar 1042) praeityje buvo vadinamas Šventkalniu (1:5 pav.) (3 pav.). Taip XIX a. jį vadino vysk. Motiejus Valančius Antano Tretininko pasakojime[27], tokia jo pavadinimo forma pateikiama kun. A. Kašarausko rankraščiuose[28]. Pačioje XX a. pradžioje L. Kšivickis, aprašydamas piliakalnio žvalgymo rezultatus, Bilionių piliakalnį vadina jau Švedų

[23] Žr.: Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 359.

[24] LŽV: *Apvaršuva, Laukuvos vls.* Anketą užpildė J. Beniulis 1935 m. lapkričio mėn.

[25] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 359–360.

[26] *Ten pat*, p. 360; taip pat: Almonaitis V. Bilionių piliakalnis, *Kelionių magija*, 1999, nr. 3, p. 19.

[27] Valančius M. *Raštai,* Vilnius, 1972, p. 364.

[28] „Szwēntkalnis góra niby szwedska nad Bilonami. Blisko tamże mniejsza górka, łącząca się z pierwszą, nazywa się Paszwēntis. <…> Na Szwentkalnis znajdywano bronzowe rzeczy: kiłpas, szable, skręty drótów“, „W sąsiedstwie góry Szwentkalnis na polach Biloniu <…>“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 110, 111). Tiesa, vienoje vietoje: „Szwiedkalnis jest paraf. Ławkow. blisko wsi Biliuny, gdzie zawalone są lochy, jak wieść niese ludu zamieszkanie niegdyś przez Szwedów“ (Būga K. *Ištraukos…*, l. 113a).

4 pav. Bilionių akmuo su pėdomis. 1963 m. A. Kubilo nuotr. KPC DC ng. 4450–52

5 pav. Vienas Bilionių akmens įdubimų, vadinamų Velnio pėdomis. 1963 m. A. Kubilo nuotr. KPC DC ng. 4450–52

6 pav. Dargalių Pipirinės kalvos vieta iš pietų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

© www.llt.lt

kalnu[29]. Šis vardas vyrauja iki šiol, nors amžiaus viduryje senieji žmonės dar žinojo ir senąjį vietos pavadinimą[30] (beje, Alkupio Šventkalnis (Šilalės r.) taip pat dažnai yra vadinamas Švedkalniu).

Bilionių piliakalnis nėra vienintelis Lietuvoje, kurio pavadinimas būtų būdingas šventvietėms. Kulto vieta galėjo veikti tiesiog pačioje pilyje arba kur nors piliakalnio apylinkėse. Šią mintį sutvirtina 1,5 km į rytus nuo piliakalnio esanti Šventpelkė ir Šventupukas (žr. **Stoniai**).

Kita taip pat garsi Bilionių vieta – tai Burkalės ežeras (1:6 pav.). Jis telkšo 1 km į pietus nuo piliakalnio, 0,5 km į pietryčius nuo kelio į Šiauduvą atsišakojimo iš senojo Žemaičių plento (apie 0,3 km į pietus nuo jo), nedidelėje dauboje. Ežeras užpelkėjusiais pakraščiais, siekia vos 50–60 m skersmens. Padavimai pasakoja apie šioje vietoje paskandintą švedų turtą[31].

Už 0,65 km į pietvakarius nuo Burkalės, 0,1 km į vakarus nuo kelio Bilioniai–Šiauduva yra Bilionių akmuo su pėdomis (1:7 pav.) (4 pav.). Tai didelis, netaisyklingos formos, apskaldytas, tačiau dar 1,4–2,3 × 3,3 m dydžio, 1,4 m aukščio akmuo. Jame buvo žymūs keli įdubimai, žmonių vadinami Velnio pėdomis (5 pav.). Viena akmens dalis su pėdomis yra nuskelta, tačiau vakarinėje jo dalyje dar ryškus apie 20 cm ilgio įdubimas, primenantis skeltanagio kanopos atspaudą[32]. Pasakojama, kad šį akmenį velniai vežėsi su savimi į vestuvių puotą, tačiau pametė ir tada jie ėmę šokti tiesiog ant akmens[33].

Bilioniuose 1985 m. taip pat užfiksuotas pievos (nežinia, ar šienaujamos, ar šlapios ir priaugusios krūmų – V. V.) pavadinimas Perkūno pjauniu[34], tačiau ši vieta nelokalizuota (1:8 pav.).

Bučiuose apie akmenį prie Šlepavičių (Šlepų) sodybos (1:9 pav.) buvo pasakojama, kad senovėje prie jo melstasi[35]. Kaip nustatyta 2003 m., J. Šlepavičiaus sodybos būta 0,4 km į šiaurę–šiaurės rytus nuo magistralės Vilnius–Klaipėda, apie 0,1 km į rytus nuo kaimo kapelių (sg. 174). 1970-aisiais melioratoriai sodybą nugriovė, akmens ypatumai ir vėlesnis likimas nežinomas.

Burbiškių archeologijos paminklų kompleksui, atrodo, priskirtinas ir Bobų kalnas, kitaip – Mergakalnis arba Panų kalnas (1:10 pav.). Tikslesnė jo vieta nenustatyta. Bobos kalną prie Paršežerio XX a. pradžioje mini jau L. Kšivickis[36].

Dargaliai. Su senąja religija kaime buvo siejama didelė Pipirinės kalva (1:11 pav.). Deja, dabar ji jau nukasta karjero, čia įrengtas buitinių atliekų šiukšlynas (6 pav.). Kalva buvo kelio Šiauduva–Dargaliai vakarų pusėje, 0,3 km į šiaurę nuo priešistorinio kapinyno (Ar 1054), 1,5 km į pietus nuo Dievyčio kal-

[29] Крживицкий *Л.* Жмудские пилкальнисы, *Известия Императорской археологической комиссии,* Санкт Петербург, 1909, вып. 29, с. 112.

[30] „Seniau vadinuos ne Šviedkalnis, bet Šventkalnis. Tėn onkščiau liob aukas degins <…>“ (Pateikė A. Straukienė, 65 m., Gulbėse. Užrašyta 1958 m., *VUB* F213–18/26.)

[31] „Burkālis jeziorko małe od Szwentkalnia na S za wiorstę wnet za wioską Biłońską, bezdenne, zarosłe darną, gdzie powiadają że Szwedzi uciekając zatopili krzesło ze szczerego złota (nu patis auksa) i inne rzeczy. Niemiec jakiś z okolic podobno Memla znalazł ślady w jakichś pamiętnikach, że tu skarby zatopione, przyjachał i robił poszukiwania, lecz nadaremne, bo dna dosięgnać nie można było. P. S. Jest tam jeden kredens ze złota, a drugi ze srebra“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 113). Kitus variantus žr.: Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 369.

[32] Almonaitis V. *Bilionių piliakalnis…*, p. 19. Taip pat žr.: Vaitkevičius V. *Min. veik.*, p. 367–368.

[33] Vaitkevičius V. *Min. veik.*, p. 368.

[34] VK.

[35] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys*, Šilalė, 1986, p. 3, *LKD* F32.

[36] Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, с. 117.

no bei 1,3 km į vakarus nuo Payžnio Pakievės kalno. Pasakojama, kad ant Pipirinės kalvos būta „baisiai daug akmenų“, esą senovėje čia stovėjo bažnyčia, netoli jos (už 1 km šiaurės kryptimi – V. V.) tekėjo ir Šventoji upė (turimas omenyje Šiauduvos Šventupis – V. V.)[37].

0,65 km į pietus nuo Pipirinės (kitapus magistralės Vilnius–Klaipėda), prie kanalizuoto Jėrubyno upelio, kairiajame jo krante, būta mitologinio akmens (1:12 pav.) – pasakojama, kad toje vietoje žmonės melsdavosi[38]. Dabar vietovė numelioruota, akmens likimas nežinomas.

Drukteiniai. Išliko šio kaimo ribose buvusio mitologinio akmens aprašymas su planeliais ir nuotrauka[39]. Nepaisant keistoko aprašymo turinio (objektas vadinamas ir Aukuru, ir Stabakuliu, šalia esanti kalvelė – Alkviete, nepateikiant jokių tai patvirtinančių duomenų), 2003 m. žvalgomosios ekspedicijos metu nustatyta, kad Drukteinių miškelyje buvęs akmuo tikrai turėjo mitologinę vertę.

Akmuo (1:13 pav.) gulėjo 0,85 km į šiaurės rytus nuo magistralės Vilnius–Klaipėda, 0,55 km į šiaurės vakarus nuo Mylimų dvarvietės, lauko kelio į Palokystį, atsišakojančio iš senkelio Laukuva–Šilalė, pietvakarių pusėje, apie 0,05 km nuo kelio, mišku apaugusios kalvos (kartu tai ir sena žvyrduobė) šiaurės vakarų papėdėje[40] (7 pav.). Pradžioje minėto aprašymo duomenimis, akmuo buvo pailgas iš šiaurės vakarų į pietvakarius, siekė 2,9 × 3,7 m dydį, 2,6 m aukštį (?) (8 pav.). 16 × 18 cm dydžio įdubimas ant akmens buvęs pasagos formos. Žmonių pasakojimu, ant akmens buvo Marijos pėda, žymės, laikomos „bažnyčios lanku“, „kryželiu“[41]. Apie 1960-uosius akmuo buvo suskaldytas ir išvežtas. Jo vietoje liko maždaug 4 × 4 m dydžio įdubimas, kurio pakraščiais kyšo keli nedideli akmenys, tarp jų ir raudono vidutinio grūdėtumo granito skeveldra.

1,1 m į šiaurę ir šiaurės vakarus nuo Drukteinių akmens vietos yra priešistorinis Dulkių Lauko kapinynas (Ar 1055), 0,55 m į šiaurės vakarus – Palokysčio Krivės kalnas.

Eitvydaičių mitologinis akmuo (1:14 pav.) (9 pav.) yra 0,6 km į pietryčius nuo kelio Laukuva–Treigiai, 0,35 km nuo A. Bučnio sodybos, šlapioje pievoje. Tai rausvas netaisyklingo trikampio formos natūraliai plokščias granitas. Smailusis jo galas nukreiptas į šiaurės vakarus. Akmens dydis 3,4–4,15 × 5,1 m, aukštis – iki 1,6 m. Akmens viršuje, šiaurės rytų pusėje, yra į kairiosios žmogaus pėdos atspaudą panašus įdubimas, vadinamas Velnio pėda, pietrytinėje dalyje – ženklai „V41“ (ar U41, 1141 [?]). Pasakojama, kad naktimis prie šio akmens vaidenasi. Be to, čia esąs paslėptas pinigų lobis[42]. XIX a. šioje vietovėje ribojosi Treigių ir Eitvydaičių kaimų žemės. Už 0,8 km į šiaurės vakarus nuo Eitvydaičių akmens yra Treigių piliakalnis.

Gulbėse minimas kalnas, vadinamas Laume[43]. Tikslesnė jo vieta nenustatyta. Atrodo, XIX a. Gulbėse dar būta pievos, vadinamos Laumės lenke[44] (1:15 pav.).

[37] Pateikė Jonas Žilys, 69 m., Dargaliuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[38] Statkevičius V. *Ten pat*, p. 5.

[39] *Archeologijos paminklo pasas*. Užpildė A. Poška 195[?] m., *KPC AS*.

[40] V. Jociui ir V. Vaitkevičiui akmens vietą 2003 01 24 parodė Alvydas Stanevičius, 63 m., Drukteiniuose.

[41] Pateikė Juzė Pociūtė-Vištartienė, 55 m., Palokystyje. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.; taip pat šį akmenį su pėda Drukteiniuose miglotai mena Liuda Dzindzeletienė, 65 m., Palokystyje. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[42] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 6–7; Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 374; Almonaitis V., Almonaitienė J. Kur žemaičiai kryžiuočių laukė: Laukuva ir jos apylinkės, *Žalioji Lietuva*, 1999, nr. 20, p. 9.

[43] Statkevičius V. Pagoniškų apeigų vietos Šilalės raj., *Šilalė*, 1990, p. 27, *LKD* F32.

[44] V. Jocio duomenys.

© www.llt.lt

7 pav. Drukteinių akmens su pėda buvusi vieta (miškelyje, kalvos papėdėje iš pietryčių pusės). 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

8 pav. Drukteinių akmuo su pėda paruoštas išvežti. Apie 1960 m. A. Poškos nuotr. KPC DC ng. 2730

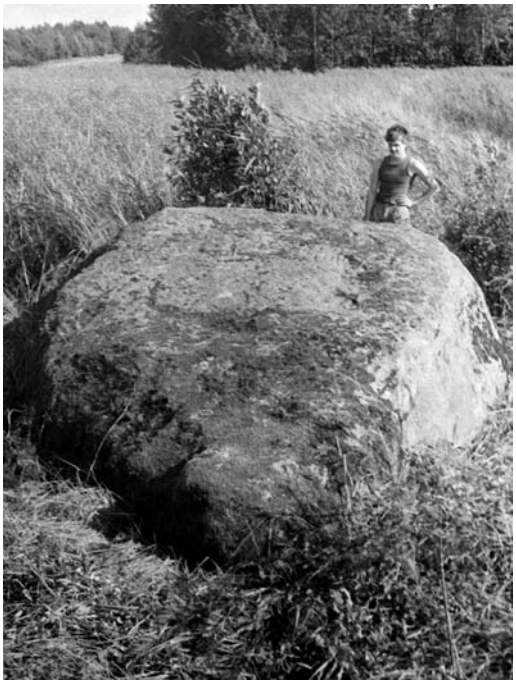

9 pav. Eitvydaičių akmuo iš šiaurės vakarų pusės. 1991 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

© www.llt.lt

Ivoniškių k. būta dviejų akmenų-stulpų (1:16 pav.), panašių į tuos, kurie stovėjo Kaštaunaliuose (*Stabakūlis*) ir prie Padievyčio (*Bernadinas*). Apie Ivoniškių akmenis duomenų pateikia savo užrašuose ir kun. A. Kašarauskas. Apie šią, matyt, gretimai stovėjusių akmenų porą buvo pasakojama, kad tai medžiotojai, kurie šventą dieną, sumos metu, šaudė[45]. Analogiškas padavimų siužetas ir dviejų akmenų-stulpų pora yra išlikusi Liukonyse (Širvintų r.). Kita akmenų-stulpų pora yra Noreikiškėse (Prienų r.) (žr. 27 pav.).

Ivoniškių akmenų likimas nėra tiksliai žinomas. P. Tarasenkos duomenimis, jie buvo pervežti į Volmerio dvarą Vėžaičiuose, kur vėliau dingo[46]. Tačiau komentuodamas tai, gydytojas B. Tallat-Kelpša šią informaciją neigė[47].

Juodainiai. Tradiciškai su senąja religija čia siejamas Skruzdikalnis, kitaip – Skruskalnis, Rūskalnis[48] (1:17 pav.) (10 pav.). Šiuos duomenis tenka vertinti kritiškai, nes pirmą kartą išvada apie tai, jog Skruzdikalnyje „būta alkų“ yra padaryta remiantis vien tuo, jog čia buvo randama anglių[49]. Tiesa, daug vėliau, 1975 m. užfiksuotas padavimas apie tai, jog „*Skruzdikalnis – šventa vieta; ten žmonės melsdavosi ir šventą ugnį kūrendavo*“[50]. Ne mažiau svarbu yra tai, jog netoli Skruskalnio gulėjo dabar jau suskaldytas akmuo su pėda.

Skruskalnis yra 0,3 km į pietus nuo kelio Juodainiai–Ręsčiai, 0,15 km į vakarus–pietvakarius nuo kaimo kapinių (sg. 107), 0,1 km į pietus nuo Juodainių kapinyno (Av 2007). Skruskalniu vadinama keliais metrais už aplinkinius laukus aukštesnė iš rytų į vakarus einanti pailga, netaisyklingos formos smėlio kalvelė, kurios vakarinį galą šiaurės–pietų kryptimi kerta kelias į kaimo ganyklas. Bemaž aukščiausioje kalvos vietoje žiojėja 3 × 7 m dydžio, apie 1 m gylio imant smėlį iškasta duobė. Nuo čia atsiveria labai vaizdinga panorama į rytus, pietryčius ir vakarus. Į vakarus ir pietvakarius nuo Skruskalnio, per Parpšės pelkę, ėjo akmeninis kelias. Teigiama, jog tai ūkininkas Bitaris buvo padaręs šį kelią, kad žmonės, eidami į Laukuvos bažnyčią, neprisemtų batų[51].

Apie 0,25 km į pietryčius nuo Skruskalnio ir į pietus nuo kaimo kapinių, Norbutiške vadinamoje vietoje gu-

[45] „W nie wielkiej odległości w Iwoniszkach dwa są takie granitowe pomniki, o których mówią, że to są dwaj strzelcy, co znieważali dzień święty“, „Blisko Iwoniszek są dwa granitowe słupy, o których mówią że to są dwaj myśliwi przemienieni w kamień za to iż świętego dnia w czasie sumy strzelali“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 108, 114).

[46] „Susidomėjęs [A. Kašarausko – V. V.] pastabomis apie retus senovės paminklus, dar 1924 metais vasaros laiku, norėjau juos pažinti geriau ir buvau čion atvažiavęs, bet stabakulių jau niekur neradau, negalėjo nieko apie juos pasakyti ir Ivoniškių dvaro nuomininkas, jau gana senai jame gyvenantis. Nieko nesuradęs, grįžau atgal. Sustojęs netoli Rietavo pas vieną ūkininką ir pradėjęs jam pasakoti savo kelionės tikslą, iš jo sužinojau, kad prieš keletą metų ponas Volmeris tuos akmenis nuvežęs į Vėžaičių dvarą ir visi žmonės ėję žiūrėti tų nepaprastų akmenų. Turėdamas omenyje stabakulius, nuvykau į Vėžaičius, bet ir čia jų neradau. Taip ir žuvo mūsų krašte įdomūs ir reti Ivoniškių stabakuliai“ (Tarasenka P. Kelionė po Žemaitiją, *Klaipėdos Žinių priedas*, 1925 12 20 (nr. 294), p. 2; taip pat: Tarasenka P. Akmeniniai būstai vėlėms. Stabakūliai-mengyrai, *Jaunoji Karta*, 1933, nr. 33, p. 552).

[47] „<…> esu pats Laukuvoj gimęs, augęs ir pasenęs, rubežiuojuos su Ivoniškių dvaru, bet nieko panašaus nemačiau ir negirdėjau <…>“ (Tallat-Kelpša B. Prie „Kelionės po Žemaitiją“, *Klaipėdos žinios*, 1926 02 03, p. 3).

[48] Žr.: Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 387.

[49] Kėdavičius K. Juodainiai ir jų apylinkė, *Gimtasai kraštas*, 1938, nr. 3/4, p. 412.

[50] Pateikė V. Lapė, 63 m., Juodainiuose. Užrašė V. Statkevičius. Pateikėjo pastaba: „Sakiusi senelė“ (Statkevičius V. Kraštotyrininko užrašai, Šilalė, 1975, p. 136, *LIIR* F1-919).

[51] Pateikė Antanas Gedvilas, 71 m., Juodainiuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m. (Vietomis kelias buvęs „akmenimis išdėtas“, vietomis teko šokinėti nuo vieno akmens ant kito.)

10 pav. Vaizdas į Juodainių paminklus iš šiaurės: kairėje – kapinių guotas, centre – Skruskalnis, mažai žymi pakiluma dešinėje – Juodainių kapinynas. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

lėjo akmuo su pėda (1:18 pav.). Tai būta maždaug 2 × 3 m dydžio, natūraliai plokščio, kiek pasviro akmens. Viename jo gale būta gana didelio įdubimo, primenančio kanopos ar pasagos žymę ir todėl vadinto arklio („kumelio“) pėda. Buvo pasakojama, kad tai lenkai per 1863 m. sukilimą po šiuo akmeniu paslėpė pinigus ir „įspaudė arklio pėdą“, kad vėliau šį akmenį surastų. Menama, kad pranašaudamas lietų ant šio akmens visada atlėkdavęs „negražus paukštis su gūžiu“ ir gerdavęs vandenį iš arklio pėdos[52]. Akmenį suskaldė zimagorai, rinkdami akmenis senojo Žemaičių plento tiesimui[53].

Vykintas Vaitkevičius su pateikėju Antanu Gedvilu Juodainių k. 2003 m. V. Jocio nuotr.

Atskirai minėtinas prie Juodainių esantis Gaidžiokalnis, kitaip – Gardžiokalnis (1:19 pav.), atrodo, esąs Viršilų žemėje, 0,7 km į vakarus nuo kelio Laukuva–Tverai, Lygiųjų pievų šiauriniame pakraštyje, kanalizuoto Lendrupio dešiniajame krante, pamiškėje, apsodintas eglaitėmis[54]. Kalva apie 15 × 20 m dydžio; apie ją pasakojama, kad *„žmonės girdėję tenai naktį gaidžius giedant“*[55]. Už 1,1 km į pietus nuo Gaidžiokalnio yra Juodainių kapinynas (Av 2007), apie 1,8 km į šiaurę – Šiuraičių piliakalnis (Ar 805).

Kantautaliuose, Grinaveckių žemėje, nurodomas Gojumi vadinamas kalnelis[56] (1:20 pav.). Tikslesnių duomenų apie šią vietą nėra.

Kaštaunaliuose būta akmens-stulpo, vadinamo Stabo kūliu (1:21 pav.), panašaus į tuos, kokie stovėjo Ivoniškiuose ir prie Padievyčio. Įspūdžius iš kelionės į Kaštaunalius (XIX a. čia būta dar tik Pakapės vienkiemio – V. V.) savo užrašuose pateikė kun. A. Kašarauskas. Anot jo, šioje vietovėje, aukštai iškilusiame vaizdingame lauke, yra pastatytas milžiniškas, sieksnio (2,13 m – V. V.)

[52] LŽV: Juodainiai, Laukuvos vls. Anketą užpildė S. Norkaitytė 1935 m. birželio mėn. Taip pat pateikė Antanas Gedvilas, 71 m., Juodainiuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m. Plg.: anot kitų šaltinių, akmuo buvo su karvės pėda (pateikė V. Lapė, 63 m., Juodainiuose. Užrašė V. Statkevičius. Statkevičius V. *Kraštotyrininko užrašai*, p. 136).

[53] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 9–10.

[54] Pateikė Antanas Gedvilas, 71 m., Juodainiuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[55] Kėdavičius K. *Juodainiai ir jų apylinkė…*, p. 412.

[56] LŽV: Kontautaliai, Laukuvos vls. Anketą užpildė A. Pipiraitė 193[?] m.

11 pav. Kaštaunalių Panų suolas iš šiaurės pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

aukščio granito stulpas, vadinamas Stabo kūliu (*Stāba kūĺs*). Pasakojama, kad tai akmeniu pavirtęs žmogus. Anksčiau akmenyje dar buvę jo diržo ir skrybėlės (*kapelusz*) žymės. Kitokių ženklų ar raidžių ant akmens nesą. Nuo šio akmens visas aplinkinis laukas vadinamas Stabakūle (*Stabakulė*). Kadangi lauke žmonės randą žmonių griaučių ir įvairių senienų, kun. A. Kašarauskas spėjo, kad Stabo kūlis – tai greičiausiai paminklas, pastatytas senovės mūšio (ir kartu, žuvusiųjų karių kapinių – V. V.) vietoje[57]. Vėlesnis akmens likimas nežinomas. 1938 m. spaudoje paskelbta nepatikrintų duomenų apie tai, jog Kaštaunaliuose buvę du (ar tik nepainiojama su Ivoniškėmis – V. V.) akmeniniai Loto (Biblijos personažas – V. V.) žmonės, kuriuos prietaringi vietos gyventojai užkasę į žemę[58].

1974 m. priešistorinį kapinyną Stabakūlės lauke tyrinėjo V. Statkevičiaus, o 1975 m. – L. Vaitkunskienės vadovaujamos archeologinės ekspedicijos. Nedideliame plote aptikta 40 griautinių žmonių kapų, būdingų VII–VIII a. Žemaitijos etnokultūrinei sričiai[59]. Sprendžiant iš kitų atsitiktinių radinių (pvz., pasaginės segės atvyniotais galais), čia yra ir vėlesnio laikotarpio kapų, tačiau nei tikslios kapinyno ribos, nei viso chronologinio jo naudojimo laikotarpio nenustatyta.

Už 0,2 km į šiaurės rytus nuo Kaštaunalių kapinyno ir Stabakūlės lauko (tiesa, pastarasis pavadinimas visų senių pamirštas), yra vadinamasis Panų suolas (1:22 pav.; 11 pav.). Kun. A. Kašarausko užrašuose aprašytos bent kelios Mergų (kitaip – Panų) suolais vadinamos Žemaitijos kalvos, tačiau Kaštaunalių Panų suolo tarp jų nėra. Taip vadinamas iš rytų į vakarus nusidriekusios pailgos aukštumos šiaurinis pakraštys (ten pat įsikūrusios kaimo sodybos, šią aukštumą iš pietų lenkia kelias į Kaštaunalius, kelio Laukuva–Šilalė atšaka). Panų suolas apaugęs alksniais, lazdynais, ten pat stovi kaimo vandentiekio bokštas. Šios aukštumos šiaurinis šlai-

[57] „Na polach chaty Pakapis P. Pacewicza w okolicy Kosztownalach par. Ławkowskiej na 3 wiorsty na S od Ławkowa po drodze z tego ostatniego do wsi Druktejn, jest wynioł̨e, górujące nad całą okolicą pole, gdzie obficie wykopują szkielety ludzkie zgniłe i niedogniłe <…>. W sąsiedstwie jest góra Kartuwiu kałns. Na samem polu jest ogromny blok granitu w kształcie słupa postawiony, na sążeń wysoki i nazywa się Stāba kūĺ's, a pole Stabakulē. Jest podanie że to czlowiek przemieniony w kamień i niby dawniej znać na nim było ramiona i kapelusz. Teraz już przez czas rozwalony. Jest on najpewniej pomnikiem na placu bitwy <…>. Pole [w Pakapiu – V. V.] z trupami i kamień w kształcie pomnika bez żadnych znaków i liter“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 108, 109).

[58] Gražiūnas P. Laukuvos istoriniai paminklai, *Lietuvos aidas*, 1938 10 26, p. 6.

[59] Plačiau žr.: Vaitkunskienė L. Kaštaunalių plokštinis kapinynas, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1984, t. 3, p. 79–93.

12 pav. Kikonių akmuo su pėdomis. Perverstas (?). 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

tas, vidutinio statumo ir status, siekia net 35–40 m aukštį; pietinis – nežymiai pereina į likusią plynaukštės dalį. Tik už 0,4 km į pietus nuo Panų suolo reljefas aukštėja dar 10–15 m ir ten yra apylinkių dominantė (188,1 m)[60]. Į šiaurės rytus, šiaurę ir šiaurės vakarus nuo Panų suolo atsiveria ypatingai vaizdinga ir tolima panorama. Maždaug už 1 km šiaurės vakarų kryptimi yra Treigių piliakalnis.

Kaštaunalių apylinkėse (nežinia, į pietus ar į šiaurę nuo kaimo – V. V.) kun. A. Kašarauskas dar mini Gaidžio kalną (*Gajdžia kałn's*) (1:23 pav.), kuriame vaidenasi. Kalnas turįs praeityje suformuotas terasas[61]. Ši vieta nėra lokalizuota.

Kikoniai. Tarp kraštotyros aprašų Laukuvos gimnazijoje saugomas moksleivės B. Budginaitės užrašytas pasakojimas apie Kikonių akmenį su dviem vaiko pėdomis ir maža duobute tarp jų. Ten pat pateiktas ir padavimas:

„Kažkada tai seniai Kikonių kaime gyvenęs toksai Kasparas. Jo žmona išėjusi naktį, pamačiusi, kaip nusileido šviesybė. Be to, buvę galima įžiūrėti, kad jinai ant rankų laikiusi kūdikį. Kitą dieną ėję žiūrėti į tą „stebuklingąją" vietą ir akmens paviršiuje radę mažo vaiko pėdų įspaudus. Nuo to laiko žmonės bijoję net artyn prieiti prie to akmens, galvodami, kad tenai yra „stebuklų apsireiškimo" vieta"[62].

2003 m. nustatyta, kad akmuo (1:24 pav.) yra vaizdingoje vietoje (atsiveria panoramos į rytus ir į šiaurę), 0,94 km į pietvakarius nuo kelio, jungiančio senąjį Žemaičių plentą su Laukuvos–Kvėdarnos keliu, 0,55 km į pietryčius nuo kaimo kapelių (sg. 1), senkelio tarp senojo Žemaičių plento ir vieškelio Laukuva–Kvėdarna rytinėje pusėje, 10 m į šiaurės rytus nuo lauko kelio į Čėsnų sodybvietę atsišakojimo iš senkelio, 40 m į pietus nuo apleistos ir alksniais apaugusios kūdros[63]. Pasakojama, kad prieš melioraciją akmuo yra buvęs pievoje ar karklyne. Tai, kad dabar ant akmens nesimato aiškių įdubimų, t. y. pėdų, verčia

[60] Atrodo, būtent šią kalvą Stabakūlės lauko „kaimynystėje" kun. A. Kašarauskas vadina Kartuvių kalnu: „W sąsiedstwie jest góra Kartuwiu kałns", „Kartuwiu kałns panująca góra, z której widok na kilka mil" (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 108, 109).

[61] „<…> góra z krawędziami i miedzami nie od orania <…>" (Būga K. *Min. veik.*, p. 108).

[62] Pateikė Antanas Čėsna Kikoniuose. Užrašė B. Budginaitė, 9 kl. moksleivė (iš Kikonių – V. V.) 1966 m.

[63] V. Jocio ir V. Vaitkevičiaus lokalizuota pagal Eulalijos Girčytės-Šikšnienės, 66 m., ir Stasio Šikšniaus, 72 m., gimusių Kikoniuose, pasakojimą ir nubraižytą planelį. Sutapo pateikėjų apibūdinta akmens vieta, jo forma ir spalva.

manyti, jog melioratoriai akmenį galėjo kiek pastumti ir veikiausiai jį pavertė kita plokštuma.

Akmuo smulkiagrūdis, rausvas su melsva ir balkšva priemaišomis granitas, pailgas iš pietvakarių į šiaurryčius, 0,33–0,65 × 1,2 m dydžio, į šiaurės rytų pusę persikreipęs (12 pav.). Aukštis (storis) siekia 0,45 m (šiaurės vakarinėje dalyje). Pietvakarinėje dalyje – išskalda per visą akmens storį. Plokštumoje žymesnių įdubimų nėra, tik šiaurės vakarų krašte – netaisyklingi, susikertantys įdubimai. E. Šikšnienė prisimena:

„Močiutė pasakodavo, kad gyveno Girčė, ka ta Girčienė buva mačius, ka nusilėda šviesybi, ir su mažu vaiku an rankų ana buva. Ir, skaituos, ten piedas palika an akmenia. Kažkokia šviesybi nusilėda į ton vietą i palika piedas: didesnie i mažesnie. Buva karklynuks tuoks šmuots, tas akmū vidurie. Mes, vaikā, ten ėdavuom i ėdavuom. Tuokias pailgas, paskiau apkerpieji jau labā piedikes“[64] *(„dvi piedikes ir lazduos dūriuks par vidurį jų“)*[65].

Marijona Mockienė (Tumosaitė), gyvenusi Kikonių k., mirusi 1959 m. 80 m. amžiaus. Artimiesiems pasakojo padavimus apie akmenį. Iš Eulalijos Šikšnienės (Girčytės) šeimos albumo

Apie 1 km į vakarus ir pietvakarius nuo Kikonių akmens su pėdomis, dabar numelioruotuose laukuose nurodomas Velniaraistis[66] (1:25 pav.). Tikslesnių duomenų apie šią vietą nėra.

Padievytis. Paprastai šiame kaime, Dievyčio ežero rajone nurodoma iš karto keletas šventviečių. Laikantis tikslumo, Padievyčiui tektų priskirti tik kelias iš jų, o svarbiausias (Dievyčio ežerą, kalną bei Šventupį) – Šiauduvai.

Beje, padavimai pasakoja, kad Padievyčio lauke, į šiaurę nuo Dievyčio ežero (iš to paties *lauko* esąs kilęs ir Laukuvos pavadinimas – V. V.) buvo pastatyta pirmoji nedidelė bažnyčia, kurį laiką veikusi net kartu su senąja šventviete ant Dievyčio kalno[67]. V. Statkevičiaus duomenimis, 1773 m. iš Padievyčio ši medinė bažnyčia buvo perkelta į Laukuvą, jos vietoje vėliau buvo pastatyti keturi mediniai kryžiai[68].

Kun. A. Kašarausko užrašuose prie Padievyčio (tiksliau – tarp Padievyčio ir Pakapio vienkiemio, šiandieninių Kaštaunalių vietoje – V. V.) minimas akmuostulpas, vadinamas Bernardinu (*Berna-*

[64] Pateikė Eulalija Girčytė-Šikšnienė, 66 m., gimusi Kikoniuose, dabar gyvenanti Juodainiuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m. (Girdėta iš močiutės Marijonos Tumosaitės-Mockienės, gyvenusios Kikoniuose, sulaukusios 80 m. ir mirusios XX a. viduryje.)

[65] Pateikė Stasys Šikšnius, 72 m., gimęs Kikoniuose, dabar gyvenantis Juodainiuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[66] Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto sudaryti Šilalės rajono kolūkių žemėlapiai (M 1:10 000).

[67] „Z drugiej strony jeziorka, tuż naprzeciw góry Diwwitis, na mniejszej górze byl stary Ławkow, gdzie stał pierwszy w tej okolicy kościol chreścianski budowany i od tego niby nazwany od pogan ziomków że na otwartym polu świątynią wystawili, gdy tym czasem drudzy ich bracia długo jeszcze podobno po zaprowadzeniu chreściaństwa naweł, w lesie na miejscu Diewa-wieta swoim Bogom ogień Znicz palili“ (Būga K. *Ištraukos…*, p. 136a).

[68] Statkevičius V. Padavimai apie Šilalės rajono archeologijos paminklus, Šilalė, 1987, p. 107, *LKD* F32-64; Plg.: Juzumas V. *Žemaičių vyskupija…*, p. 84.

© www.llt.lt

13 pav. Payžnio Pakievės kalnas iš šiaurės vakarų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

dyns)[69] (1:26 pav.). Visus vėlesnius pasakojimus apie šį akmenį, kurie „atkelia" jį į Dievyčio kalno papėdę (ir kartu – Šiauduvą)[70], tenka vertinti kritiškai. Bernardiną 1855 m. suskaldė darbininkai, dėdami pamatus Šiauduvos dvarininko Svirtūno kluonui (*odryna*). Duomenų apie tai, jog šio akmens dalis „*su tam tikromis žymėmis*" 1938 m. ten dar buvo matoma[71], patikrinti neįmanoma.

Payžnio Pakievės, kitaip – Pakievio, kalnas (1:27 pav.) yra 1,1 km į pietus nuo kelio Šiauduva–Pykaičiai, 0,8 km į šiaurės vakarus nuo kelio Payžnys–Tūbinės, Yžnės tvenkinių apsuptyje. Kalnas dominuoja apylinkėje (174,9 m) (13 pav.), pailgas iš šiaurės vakarų į pietryčių pusę, viršus apie 60 × 100 m ploto, kiek iškiliu paviršiumi, apsodintas pušelėmis. Šlaitai vidutinio statumo ir nuolaidūs, 10–12 m aukščio. Kalno pietrytinėje papėdėje būta plokščio Velnio akmens[72]. Atrodo, kad į pietryčius nuo Pakievės kalno esanti aplyginta kalva vadinama Pakievuku.

Pasakojama, kad Pakievę ir Pakievuką atnešė ir numetė Velnias[73]. Apie 1 km į pietryčius nuo Pakievės kalno yra priešistorinis Payžnio kapinynas.

Palokystis. Įvairūs šaltiniai pateikia duomenų apie Palokysčio akmenį su pėda[74] (1:28 pav.). Tenka pripažinti, kad jie gana prieštaringi, neaišku, ar juose kalbama apie vieną ir tą patį akmenį (galbūt įsipainioja ir gretimų Drukteinių akmuo su pėda?). Yra 1960 m. A. Poškos darytos Palokysčio akmens su pėdom fotonuotraukos[75] (14, 15 pav.). Nėra galutinai aišku, ar tas pats akmuo pateko į Palokysčio mokyklos alpinariumą ir dabar yra laikomas mitologiniu Palokysčio akmeniu.

Palokysčio Krivės (tarmiškai – *Krevės*) kalnas (1:29 pav.) minimas jau prieškariu[76], tačiau buvo lokalizuotas tik 2003 m. Vieta taip vadinama „*iš senų senolių*"[77], yra 0,8 km į šiaurės rytus nuo

[69] „Czwarty podobny w sąsiedstwie słup granitowy nazwany Bernadyns, był blisko Podewicia, ale w 1855 r. użyty został na podwaliny odryny P. Swirtuna w Szawdowie", „Był podobny granit między Podewiciem a Pakapis zwany Bernadyns, ale użyty został na fundament odryny Swirtuna w Szawdowie 1855 r." (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 109, 114).

[70] Plg. Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 21; Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 417–418.

[71] Gražiūnas P. *Laukuvos istoriniai paminklai…*, p. 6.

[72] V. Statkevičiaus vedama Kultūros paveldo inspekcijos žvalgomoji ekspedicija 1994 m. akmens savo vietoje nerado. Jo likimas nežinomas.

[73] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 422–423; taip pat pateikė Jonas Žilys, 69 m., Dargaliuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[74] Plačiau žr. Vaitkevičius V. *Min. veik.*, p. 426–427.

[75] Archeologijos paminklo pasas. Užpildė A. Poška 1960 06 28, *KPC AS*.

[76] LŽV: Palokystis, Laukuvos vls. Anketą užpildė J. Beniulis 1935 m. rugsėjo mėn.; taip pat: *VK* (1969).

[77] Pateikė ir vietoje parodė Juzė Pociūtė-Vištartienė, 55 m., gyv. Palokystyje. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

14 pav. Palokyščio akmuo su pėdomis. 1960 m. A. Poškos nuotr. KPC DC ng. 2712

15 pav. Palokyščio akmens įdubimai-pėdos. 1960 m. A. Poškos nuotr. KPC DC ng. 2712–13

16 pav. Palokyščio Krivės kalnas iš pietvakarių pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

magistralės Vilnius–Klaipėda, 0,58 km į rytus nuo J. Vištartienės sodybos, bevardžio (?) Lokystos intako kairiajame krante. Kalnas pailgas iš šiaurės į pietus. Šiaurės pusėje apaugęs beržais ir lazdynais, pietų – nuartas (16 pav.). Viršuje kalnas gana lygus (taip pat buvo artas?), po truputį žemėja į šiaurės pusę, siekia 10–16 × 80 m plotą. Šlaitai pietų pusėje nuolaidūs, vakarų ir šiaurės – vidutinio statumo, rytų – statūs, leidžiasi į upelį, siekia 15 m aukštį. Vieta vaizdinga, tačiau aukščiu nedominuoja apylinkėje.

0,57 km į pietryčius nuo Krivės kalno yra Drukteinių akmens su pėda vieta.

Riešketų Raganos kalnas (1:30 pav.) yra 1 km į rytus nuo kelio Laukuva–Tverai (per Apvaršuvą), 0,85 km į vakarus nuo Paršežerio, 0,3 km į šiaurę nuo Strikienės sodybvietės, Ežerpelkės šiaurės vakarų pakraštyje. Kalnas kiek pailgas iš rytų į vakarus, iškiliu, ariant aplygintu, apie 30 × 30 m dydžio viršumi. Rytų ir pietų pusėse šlaitai nuolaidūs, apie 3–4 m aukščio, vakarų – statūs, apie 25 m, besileidžiantys į pelkėtas žemumas, šiaurės – vidutinio statumo, apie 15 m (17 pav.). Kalno vakarinę papėdę šiaurės–pietų kryptimi kerta lauko kelias Riešketai–Vaitkaičiai. Šio kelio rytinėje pusėje, kalno šlaite, žiojėja senų bulviarūsių duobės, urvus kasa žvėreliai.

Pasakojama, kad šalia Raganos kalno gyveno moteris, kuri pakerėdavusi karves. Nuo to kilęs vietos pavadinimas[78]. Galima pridurti, jog įvairūs kiti duomenys Riešketų Raganos kalną sieja su kitomis taip pat vadinamomis Šilalės–Telšių krašto šventvietėmis. Tai verčia manyti, kad praeityje čia galėjo būti švenčiama Kupolių (vėliau – Šv. Jono) šventė. Beje, apie

[78] Statkevičius V. *Pagoniškų apeigų vietos…*, p. 30.

© www.llt.lt

17 pav. Riešketų Raganos kalnas iš pietų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

18 pav. Rupšių Alkkalnis iš rytų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

0,1 km į šiaurę ir šiaurės vakarus nuo Raganos kalno, lomoje (ją skersai taip pat kerta kelias Riešketai–Vaitkaičiai), iš seno stovėjo koplytstulpis su *„šventu Jonuku“*[79] (veikiausiai šv. Jonu Krikštytoju – V. V.). Pro čia Vaitkaičių gyventojai važiuodavę į Požerės bažnyčią.

Rupšių Alkkalnis (1:31 pav.) minimas prieškariu[80], lokalizuotas 2003 m. Yra 0,8 km į šiaurės rytus nuo Stonių kelio, atsišakojančio iš senojo Žemaičių plento, 0,5 km į vakarus nuo Plunksnių (Rupšių) kaimo kapinių (sg. 211), 0,1 km į rytus nuo A. Geštautienės sodybos. Tai atskiras, šiaurės–pietų kryptimi pailgas kalnas artu, nuskleistu, į šiaurės vakarus ir vakarus kiek nuolaidėjančiu, apie 40 × 100 m dydžio viršumi (čia sukastas ir vienas naujas kapčius). Šlaitai vidutinio statumo ir statūs, apie 8 m aukščio (18 pav.). Alkkalnio šiaurės rytų papėdėje yra šlapia pieva su gyvu šaltiniu, iš kurio vanduo nuteka kanalu, juosiančiu Alkkalnį iš šiaurės ir vakarų. Padavimų apie šią vietą neužfiksuota. Už 0,3 km į šiaurę nuo Alkkalnio yra Stonių Šventpelkė.

Sauliškės šventvietė, suteikusi pavadinimą šiai gyvenamajai vietai, faktiškai jau sunaikinta. Saulės kalno vieta (1:32 pav.) yra 0,55 km į šiaurės vakarus nuo kelio Laukuva–Varniai, 0,45 km į šiaurę–šiaurės rytus nuo Dargių gamybinio komplekso, pelkėto miško šiaurės rytų pakraštyje. Kolūkių metais tiesiant kelius, šį didelį, atskirą, tarp pelkėtų lygumų išsišovusį kalną imta kasti žvy-

[79] Raganos kalną nurodė ir duomenis pateikė Elena Stancelaitė-Bytautienė, 77 m., gimusi Girvainiuose, dabar gyvenanti Riešketuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[80] LŽV: Rupšiai, Kaltinėnų vls. Anketą užpildė S. Prialgauskienė 1935 m. birželio mėn.

19 pav. Sauliškės Saulės kalno likučiai iš šiaurės vakarų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

rui. Darbininkų nesulaikė tai, jog kasant buvo rasta žmonių kaulų, veikiausiai iš naujųjų laikų kaimo kapelių (taip pat minimos ir priešistorinės senienos[81]). Dabar likęs kalno pietinis pakraštys yra pailgas iš šiaurės vakarų į pietryčius, 6–8 × 30 m dydžio, stačiais, 5–6 m aukščio šlaitais (19 pav.). Čia stovi 1991 m. pastatytas medinis kryžius su užrašu „Nežinomų sielų pagerbimas“[82]. Už 1,2 km į vakarus nuo Saulės kalno yra Reistrų (Sietuvos) kūlgrinda, 2 km į vakarus ir pietvakarius – Burbiškių archeologijos paminklų kompleksas.

Siautelių Laumės kalnas (1:33 pav.) yra 0,75 km į pietryčius nuo kelio Kvėdarna–Laukuva, 0,1 km į vakarus nuo kelio į Šeručius atsišakojimo iš minėto kelio, 0,2 km į pietvakarius nuo dešiniojo Lokystos kranto. Tai apie 40 × 100 m dydžio vidutinio statumo kalva, 12–14 m aukščio šlaitais nuo Lokystos pusės[83]. Kalvos pašlaitėse buvę randama vadinamųjų „laumės papų“. Vietos žmonės čia rinkdavosi švęsti Joninių, degindavo laužus.

„Pasakojama, kad ten gyveno laumės ir tas vardas nuo jų kilęs“[84].

Selvestrų kapinių kalva (1:34 pav.) taip pat siejama su senąja religija, tačiau tikslesnių duomenų apie tai nėra[85].

Stoniai. Tarp Stonių, Baravykų ir Baublių, 1,3 km į šiaurę ir šiaurės rytus nuo kelio į Stonius atsišakojimo iš senojo Žemaičių plento yra didelis šiaurės–pietų kryptimi nusidriekęs pelkėtas duburys, vadinamas Šventpelke[86] (kartais – Švempelke, Švenpelke) (1:35 pav.) (20 pav.). Duburys plyti maždaug 10 ha plote, rytinis ir vakarinis jo šlaitai vidutinio statumo ir statūs, siekia 15–18 m aukštį. Pietiniame gale krantas nuolai-

[81] V. Jocio duomenimis, kasant žvyrą rastas surūdijęs durklas ir kiti radiniai. 1980 m. papasakojo Jonas Ežerskis, gim. 1962 m. Užrašė V. Jocys.

[82] Nuostabu yra tai, jog net ir šiuos Saulės kalno likučius kolūkis buvo pritaikęs savo reikmėms: įrengtas užvažiavimas byloja, jog sunkvežimiai atvažiuodavę ant kalvelės ir iš viršaus versdavę bulves ant medinių kratytuvų, nukreiptų į kitas mašinas apačioje. Šiuos ir kitus duomenis apie Sauliškę pateikė Joana Ežerskienė, 66 m., gimusi Reistruose, dabar gyvenanti Dargiuose (buv. Sauliškėje). Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.

[83] Dr. D. Barono duomenys (1992 m.).

[84] LŽV: Siauteliai, Laukuvos vls. Anketą užpildė J. Beniulis 1935 m. Pateikė K. Jucius, per 80 m., Siauteliuose.

[85] Žr.: Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 407.

[86] „Szwentpelkis, bagno kryniczne, w okach którego łowią niby i strzelają ryby ogromne, między wsiami Rupsziu, Baublu yr Barawiku parafii Kołty niańskiej“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 110).

20 pav. Stonių Šventpelkė iš rytų pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

desnis, šiauriniame – su nedideliu „tarpekliu“ tarp plynaukščių. Iš Šventpelkės išteka Šventupukas.

„Pasakojama, kad senovėje [čia] *buvo ežeras, važiavo kunigas pas ligonį su Švč. Sakramentu ir nuskendo“*[87].

Šventupukas išteka iš Šventpelkės ir teka šiaurės–šiaurės vakarų kryptimi; už 1 km daro lankstą į pietvakarius ir dar už 1 km iš dešinės įteka į Rungio upelį. 0,9 km į šiaurės vakarus nuo jų santakos dunkso Bilionių piliakalnis Šventkalnis (Ar 1042). Už 0,3 km į pietus nuo Stonių Šventpelkės yra Rupšių Alkkalnis, 0,7 km į rytus – priešistorinis Baravykų kapinynas (Ar 1324), 1,5 km į rytus – Šakių pilkapiai (Ar 1631), 1,5 km į šiaurės rytus plyti senas Laumenų kaimas.

Šiauduva. Čia yra garsiausia apylinkių šventvietė. Nėra abejonės, kad Dievyčio (vietos tarme – *Dyvyčio*) šventvietės garsą lėmė ne vien gražus ežeras ar aukštas kalnas. Ir vienų, ir kitų galima rasti dar ir kitose šio krašto vietose. Lemiamos reikšmės tam, matyt, turėjo svarbus šventvietės religinis, iš dalies galbūt ir Šiauduvos administracinis vaidmuo naujaisiais amžiais.

Dievyčio ežero (1:36 pav.) plotas siekia 33 ha, gylis – 15 m. Pietryčių pusėje jo apyežeris pelkėtas, iš čia išteka Yžnė (Akmenos intakas), o pietvakariuose – įteka Šventupis. Pavadinimas *Dyvytis* – senas, paliudytas jau 1563 m. dokumente (*„a przy siole Antwerszmenupie iest Jeziorko nazwane Diwicze“*)[88]. Kaip argumentuotai parodė iš apylinkių kilęs kalbininkas V. Grinaveckis, *Dỹvytis* sudarytas iš žodžio *dievas* su priesaga *-ytis*. Norminti reikėtų

[87] LŽV: Rupšiai, Kaltinėnų vls. Anketą užpildė S. Prialgauskienė, 1935 m. rugsėjo mėn. Pateikė Stepas Radavičius, per 80 m., gyv. Rupšiuose. Plg.: „Sakė, ka klebons su Švinčiausiu nuskenda“ (pateikė Elena Petrošienė, 74 m., gyv. Baravykuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.). „Saka yr kada tai senuovėj klebonas [nuskendęs]. Važiavo kalėdot, rogėm važiava (gal iš Kaltinėnų) ir nuskenda“ (pateikė Bronė Viliušienė, 61 m., Stoniuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.). „Man baba pasakoje, ana nežinoje, bet girdiejusi buva, kad pašventint žmuogaus važiavo kunigs, ar ko, ir nuskenda. Dėl to pavadinta, skaita, Šventpelkis“ (pateikė Angelė Geštautienė, 46 m., gimusi Baubliuose, dabar gyvenanti Plunksniuose. Užrašė V. Jocys ir V. Vaitkevičius, 2003 m.).

[88] Jokūbo Laskovskio dokumento, rašyto Gulbėse, 1776 m. nuorašas (*LVIA SA* 14565, l. 451–455; už nuorašą dėkojame V. Jociui).

Diẽvytis[89]. XIX–XX a. istorinė tradicija (taip pat liaudies etimologija šiandien) *Dyvytį* kildina iš žodžių *dievo vieta*[90] arba plaukiančiu debesiu-ežeru „pasidyvyjusio paukštelio“[91].

Dievyčio šventumas padavimuose aiškinamas įvairiai (plg. „Dievas jį pašventęs“)[92]. Daug ir įvairiai buvo pasakojama apie Dievyčio ežere paskandintas dievų statulas ar turtus (plg.: įvedus krikščionybę, į ežerą buvusi nuversta akmeninė Perkūno statula)[93]. Šie padavimai trumpai paminėti XIX a. pabaigos lietuviškoje spaudoje[94], savo ruožtu vėliau tapo pagrindu Maironio poetiniam kūriniui „Dyvitis“[95]. Apskritai, L. Kšivickio žodžiais tariant, apie ežerą ir kalną buvo pasakojama daug stebuklų (*множество чудесъ*)[96]. Prie to dar galima pridurti ir nepatvirtintus pasakojimus, jog skersai ežerą jo dugnu einąs akmenimis grįstas kelias (nepainioti su kūlgrinda Payžnio link – V. V.)[97].

Iš pietvakarių pusės į Dievyčio ežerą įteka Šventupis[98] (1:37 pav.). Jo vanduo ilgai buvo nepaprastai vertinamas:

„Šventupį pramanė žmonės šventa upimi dėl to, kad jis bėga priešinga linkme kitų upių bėgimui [į rytus – V. V.]. *Prieš* [Pirmąjį pasaulinį – V. V.] *karą žmonės ateidavę į jį parsinešti vandens ligoniams, nuo kurio jie pasveikdavę. Tą vandenį laikydavę kaip didžiausią brangenybę <…>“*[99].

Tai, apie ką kalbama šiame pasakojime, pirmiausia susiję su Šventupio versmėmis kelio Laukuva–Šilalė vakarinėje pusėje, į pietus nuo Šiauduvos autobusų stotelės (21 pav.). Pasakojama, jog čia buvusi „apierų vieta“, čia vaidilutės kūrenusios šventąją ugnį[100]. Šventupio versmės tryško gana dideliame plote (ten pat gulėjo trys akmenys), vanduo tekėjo rytų kryptimi. Dabar ši vietovė numelioruota. Šventupio kanalo ilgis į rytus nuo kelio Laukuva–Šilalė siekia vos kelis šimtus metrų. Toliau Šventupis (Šiauduvos gyvenvietės ribose) keturiose vietose yra užtvenktas[101].

[89] Grinaveckis V. Dėl kai kurių vietovardžių kilmės, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1960, t. 3, p. 321–322; Grinaveckis V. *Laukuva…*, p. 53. Plg.: Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 86. Įdomios paralelės prūsuose: Vėluvos apylinkėse kaimas *Padevyčiai* (*Podewyten*, 1404; vok. *Podewitten*, rus. *Malinovka*), taip pat *Dewitte* (1331 m., miškas Semboje), *Dewythen* (1366 m. Galindijoje) (Grinaveckis V. *Dėl kai kurių vietovardžių kilmės…*, p. 321–322; Pėteraitis V. *Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai*, Vilnius, 1997, p. 277).

[90] Plg. Būga K. *Ištraukos…*, l. 136a; Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, c. 90.

[91] Būga K. *Min. veik.*, l. 98a; *LTR* 2273/19.

[92] *LTR* 2273/92. Plg.: „Pats ežeras, kaip ir jo vanduo, laikomi pagarboje“ (Grinaveckis V. *Laukuva…*, p. 54).

[93] Juzumas V. *Žemaičių vyskupija*, p. 53; plg.: „<…> powiadają, że na lodzie widzieli w jeziorku tegoż imienia bałwana zatopionego“ (Būga K. *Ištraukos…* l. 136a); taip pat: Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, c. 90; *LTR* 2273/18; Statkevičius V. *Archeologijos paminklai…*, p. 281.

[94] Žr. Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 416.

[95] „Nuo Alkų ir Piliakalnio, – susimąstęs pasakiau: – Vežk mane pro Aukštagirį ir pas Dyvitį veikiau.“ „Ar ne aukso užžavėto sveikas ten ieškot manai? Daugel čia dabar ponybės kažko lankosi dažnai. Bet ne kalne, karalaitės nugramzdintame dvare, – Auksas čia kaip ir Girgždutėj užžavėta ežere […]. Turi Dyvitis daug turtų, daug užburtų paslapčių: Daugel pasakų senovės!.. ir šio meto atminčių!..“ (Maironis. *Raštai*, Vilnius, 1987, t. 1, p. 207–209). Galimas dalykas, Maironis šiose apylinkėse lankėsi, nes nelabai toli buvusiame Dungerių dvare mėgdavo lankytis (Kudaba Č. *Kalvotoji Žemaitija*, Vilnius, 1972, p. 126).

[96] Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, c. 90; Krzywicki L. *Żmudź starożytna. Dawni Żmudzini i ich warownie*, Warszawa, 1906, p. 19.

[97] V. Statkevičiaus duomenys; taip pat pateikė Kazys Kundrotas, 60 m., gimęs Šiauduvoje, dabar gyvenantis Klaipėdoje. Užrašė V. Vaitkevičius, 1995 m.

[98] „Jest rzeczka pod górą Szwentupis <…>“ (Būga K. *Ištraukos…*, l. 136a).

[99] Pateikė Tadas Tallat-Kelpša, 45 m., Padievytyje. Užrašė J. Tallat-Kelpša, 1939 m., *LTR* 2273/20. Cituojama pagal: *Ežeras ant milžino delno. Lietuvių liaudies padavimai*, Vilnius, 1995, p. 172.

[100] Pateikė Kazys Kundrotas, 60 m., gimęs Šiauduvoje, dabar gyvenantis Klaipėdoje. Užrašė V. Vaitkevičius, 1995 m.

[101] Tad nenuostabu, kad baigiamas pamiršti ir šio upelio pavadinimas.

21 pav. Šiauduvos Šventupio versmių vieta iš šiaurės pusės. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

22 pav. Dievyčio ežeras ir kalnas (tolumoje) iš šiaurės vakarų pusės. 1936 m. V. Ramanausko nuotr. KPC DC ng. 2289

Dievyčio ežero vakarinėje pakrantėje, ties senojo kelio Laukuva–Šilalė vingiu, yra Velniarage arba Velniaragiu (1:38 pav.) vadinamas nedidelis aukštumos kyšulys (senkelis, kildamas pietvakarių kryptimi arba leisdamasis į šiaurės rytus, kerta jį skersai). Velniaragės vietovardis gerai žinomas, tačiau jo kilmės aiškinimų neužfiksuota. Anot Tallat-Kelpšų giminės atstovų, Velniaragės tęsinys – apie 10–12 m vidutinio statumo šlaitu iškylanti ir šiaurės–pietų kryptimi nusidriekianti aukštuma – vadinamas Aukų kalnu (1:39 pav.). Ant Aukų kalno senovėje buvusios deginamos aukos[102].

Aukščiau už kitus šioje apylinkėje prie Dievyčio ežero iškyla Dievyčio (*Dyvyčio*) kalnas (187,3 m) (1:40 pav.; 22 pav.). Kalnas tradiciškai laikomas piliakalniu[103], tačiau veikiausiai turėjo ne gynybinę, o religinę paskirtį[104]. Tą tvirtino jau L. Kšivickis, iššvalgęs ir todėl galėjęs palyginti daugelį Vidurio Žemaitijos piliakalnių ir alkakalnių[105]. Lieka tik pridurti, kad iš tikrųjų savo dydžiu ir aukščiu Dievyčio kalnas, nenusileisdamas garsiesiems Žemaitijos piliakalniams (dalį jų netgi pranokdamas), neišlaikė piliakalniams būdingų fortifikacijų komplekso. Tačiau, žinoma, tai nereiškia, kad jis jų niekada ir negalėjo turėti. XX a. pirmojoje pusėje čia taip

[102] Pateikė Tadas Tallat-Kelpša, 45 m., Padievytyje. Užrašė J. Tallat-Kelpša, 1939 m., *LTR* 2273/20, 21.

[103] Plg.: *Lietuvos archeologijos atlasas. Piliakalniai*, Vilnius, 1975, t. 2, p. 120.

[104] Plg.: „<…> góra święta Diwitis“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 109), „w lesie na miejscu Diewa-wieta <…>“ (Būga K. *Ištraukos…*, l. 136a). „Góra zwana Dewajte. Według podań miejscowych, sprawowano na niej za czasów pogańskich ofiary bogom i stąd dano jej nazwę Dewajts kałnas, to jest boska góra“ (Buszynski I. *Opisanie…*, p. 119).

[105] Plg.: „Передъ нами мъсто, прежде бывшее священнымъ; гора божеская, святое озеро, святая ръка <…>“ (Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, с. 91).

pat buvo pamėgta gegužinių ir pasilinksminimų vieta. Teigiama, kad ant Dievyčio bajorija rinkosi į savo seimelius, turėjo tam reikalui skirtus suolus iš velėnų[106]. Paskutinį kartą Dievyčio kalnas viršuje, atrodo, dar buvo tvarkomas pokario metais, įrengta ten nedidelė estrada.

Dievyčio kalno, kuris paskutinius 150 metų tikrai skendėjo miške, išvaizdą tiksliai apibūdinti nėra taip paprasta. L. Kšivickiui pačioje XX a. pradžioje kalnas atrodė milžiniškas, gana taisyklingos formos keturkampis, kuris esąs tarytum dviejų aukštų – pusiaukelėje iš šiaurinės (nuo ežero) pusės, kylant į viršų atrodė esanti suformuota plati terasa, į kurią iš rytų ir vakarų įsirėžę grioviai, palikę tik gana siaurą lygų perėjimą (*сухой перешейник*)[107]. Galima pridurti, jog pagal topografinius žemėlapius, Dievyčio kalnas labiau primena ištęstą trikampį, kurio statūs šlaitai pakyla net 25–30 m. Kelias į kalną eina iš pietų pusės įkypai šlaito.

1854 m. spalio 11 d. kun. A. Kašarauskas Dievyčio kalno viršuje pastebėjo kažkokią simetriškos formos įdubą ir prakasęs jos dugną, suprato, kad tai tikras ugniakuras (*istotnie zgliszcze*) – pelenų, susimaišiusių su anglimis ir smėliu, sluoksnis jame siekė pusę sieksnio (= 1,05 m), giliau slūgsojo vien anglys (*węgliszcze czarnejsza*)[108]. Kitų duomenų apie archeologinius objektus arba radinius šioje vietoje nėra.

Prie L. Kšivickio užrašytų pasakojimų apie tai, jog Dievyčio kalne yra druskos, o iš vienos Dievyčio kalno vietos rūksta dūmai ir tai laikoma lietų pranašaujančiu ženklu[109], su reikiamu kritiškumu galima pridurti kun. A. Kašarausko užrašytus pasakojimus, jog ant Dievyčio kalno pagonys lietuviai vienam iš dievų deginę aukas ir ten pat buvęs sūrus šaltinis, kur religiniais sumetimais buvę laikomi–penimi žalčiai[110]. Miške į šiaurę–šiaurės rytus nuo Dievyčio kalno augo eglė, kurią, matyt, dėl savo amžiaus ir dydžio (40 m aukščio, 3 m storio)[111] žmonės vadino Egle karaliene. Apie ją žinoma įvairių pasakojimų[112], tačiau prieškariu paplitęs jos vardas – Eglė žalčių karalienė – ir atitinkama sakmė gali būti susiję su Maironio balade „Dyvitis“[113]. (Žinoma, reikia įvertinti ir tai, jog poetas šį kūrinį, be abejo, rašė girdėtų padavimų motyvais.)

[106] Gražiūnas P. *Laukuvos istoriniai paminklai…*, p. 6. Galbūt tai V. Statkevičiaus 1975 m. Dievyčio kalno pakraščiais pastebėtas 0,6 m aukščio pylimas? (žr. Statkevičius V. *Krašlotyrininko užrašai*, p. 82).

[107] Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, с. 91.

[108] Būga K. *Ištraukos…*, l. 136a–b; taip pat: „Kasant Dievyčio kalną buvo rastos liekanos anglių“ (Tarasenka P. *Kelionė po Žemaitiją…*, p. 2).

[109] „W samej górze, uchodzącej za świątą, ma się sól znajdować, odkrył ją żołnierz i stale przynosił gospodyni swojej po garści. Gdy go „zapotrzebowali“ (odwołali), przyniósł caly worek i obiecał pokazać, gdzie się znajduje, gdy wróci, ale nie wrócil nigdy“ (Krzywicki L. *Żmudź starożytna…*, p. 19). „Изъ одного мъста на горъ „выходитъ дымъ“; благодаря этому обстоятельству, она служитъ окреснымъ жителямъ естественнымъ барометромъ. „Дымится, испуская клубами дымъ, какъ будто бы кто-нибудь разводилъ огонъ. Если дымится, то будетъ дождь; чъмъ сильнъе клубится, тъмъ сильнъе будетъ дождъ“ (Крживицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, с. 90). Taip pat: „Prieš lietų ten visuomet kildavo rūkas. Kada reikėdavo šieną, vasarojų vežt, kada jau kyla rūkas, ir į 2–3 dienas bus lietaus. Ir tikrai, lyg ugnį kas kūrentų, taip kyla [dūmai]“. Pateikė Kazys Kundrotas, 60 m., gimęs Šiauduvoje, dabar gyvenantis Klaipėdoje. Užrašė V. Vaitkevičius 1995 m.

[110] „Na górze Diwitis, gdzie pogańscy Litwini jakiemus Bogu ofiary palili <…>. Byla tam krynica (jak wieść niesie) gdzie wężów hodowano w celu religijnem. Dotąd wspominają o jakiejs krynicy słonej. […] W lesie na miejscu Diewa-wieta swoim Bogom ogień Znicz palili. Diwitis góra tem osobliwa, iż pokryta z wierzchu piaskiem szaropopielatym, i zarosła jodłami, których tu w całej okolicy nie widać“ (Būga K. *Ištraukos…*, l. 136a).

[111] LŽV: Šiauduva, Laukuvos vls. Anketą užpildė A. Pipiraitė 193[?] m.

[112] Plg. *LTR* 2273/23; Statkevičius V. *Archeologijos paminklai…*, p. 281.

[113] „Rods, iš Dyvičio eglyno matos eglė štai toli! Ta senutė būk tai šnekant!.. tik suprast jos negali <…>. Skamba jaunas dainų aidas! klausos jo aplink miškai: Eglei motinai sapnuojas didžio Vytauto laikai“ (Maironis. *Raštai*, 1987, t. 1., p. 207–208).

Sakoma, jog būtent nuo Dievyčio kalno per Ežerviečio pelkę ir Yžnės upę Payžnio link einanti kūlgrinda (Av 1353). 2,7 km į pietryčius nuo Dievyčio kalno yra Payžnio, o 2 km į pietus – Dargalių priešistorinis kapinynas. L. Kšivickis apylinkėse mini dar dvi su senąja religija sietinas vietoves, kurių vieną įvardija kaip Kriviškes (*Krywiszki*)[114].

Tautvilai. Kaime minimas akmuo su pėda[115] (1:41 pav.), tačiau tikslesnių duomenų apie jį nėra.

Treigių piliakalnis (1:42 pav.) siejamas su senąja religija. Pasakojama, kad kalnas esąs žemaičių maldų vieta. Kiekvienas, ateidamas čia melstis, privalėjo su savimi atsinešti žemių ir išpilti jas ant kalno. Esą gyvavęs tikėjimas, kad juo aukštesnis šventasis kalnas, tuo lengviau malda pasieksianti Dievą[116]. Be to, piliakalnio papėdėje, Virkulio upelyje ar prie jo, minimas akmuo su pėda[117], tačiau tikslesnių duomenų apie tai nėra.

Trumpainių Bobos kalnas (1:43 pav.) nurodomas prie senojo kelio Požerė–Varniai[118], dar nežvalgytas.

Vabalų akmuo su „vaiko pėda“ (1:44 pav.) nurodomas vieno iš upelių vagoje ten, kur žmonės žengią per upelį. Tiesa, kitų manymu, „tikrasis“ Vabalų akmuo su pėda gulėjo kitoje vietoje, bet buvo suskaldytas tiesiant Žemaičių plentą[119].

Vabalų adresu minimas ir Gaidkalnis (1:45 pav.)[120], tačiau tikslesnių duomenų apie jį nėra.

Vaikių Lauke taip pat nurodomas Bobkalnis (1:46 pav.)[121]; jo vieta nežinoma.

Laukuvos apylinkėse 1703 m. dar minima Laumės dauba bei Paperkūniškis, kuriuos neteisėtai užvaldęs Laukuvos klebonas Rapolas Olechnovičius[122]. Jų vieta nenustatyta.

Apibendrinant visa tai, kas pasakyta apie Laukuvos šventvietes, matyti, kad tarp jų dominuoja kalnai ir akmenys, o pelkės, pievos ir vandenys sudaro palyginti mažą paminklų dalį. Šventviečių paplitimas iš esmės susijęs su apibrėžtų II tūkst. pirmosios pusės teritorinių junginių plotais. Iš pirmo žvilgsnio abejotini lieka atvejai, kai šventvietės, atrodo, fiksuojamos junginių pakraščiuose[123]. Vis dėlto, atlikti tyrimai Vakarų Lietuvos duomenų pagrindu jau parodė, kad senosios šventvietės veikė tiek teritorinių junginių viduje, centrinėse dalyse[124], tiek jų pakraščiuose ar ruožuose, esančiuose tarp kelių junginių[125]. Tam

[114] Krzywicki L. *Żmudź starożytna*… p. 20. Sprendžiant iš minties sekos (kalbama apie Payžnio link vedančią kūlgrindą), minimų vietų reikėtų ieškoti į pietryčius nuo Dievyčio.

[115] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 22.

[116] Покровский Ф. В. *Археологическая карта Ковенской губернии,* Вильна, 1899, с. 144.

[117] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 23.

[118] „Bobas kałn's trzeci pagórek po prawej ręce drogi z Pojezior do Worń, licząc od karczmy pojeziors kiej“ (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 112); Krzywicki L. *Żmudź starożytna…*, p. 65; VK (1982).

[119] Statkevičius V. *Dėmesio verti akmenys…*, p. 21–22.

[120] Baublienė A., Statkevičius V. Šilalės raj., Šilalės apyl. vietovardžiai, Šilalė, 1994, p. 20, *LKD*.

[121] VK (1968).

[122] „[1.] Grunta nienalezycie zabrawszy, nazwane Lendymas[,] Lawmes daubas włada dotąd <…> 2. Na uroczyszczach nazwanych Spawdakałnas[,] Paperkuniszkach, zapierałsię Imsc iakoby szkody <…>“ *MAB* F207–937, l. 1.

[123] Tam įtakos taip pat gali turėti teritorijos ištirtumo laipsnis.

[124] Plg. šioje vietoje raiškų Karūžiškės Alkos kalno atvejį.

[125] Plg. Žulkus V. Tarpgentinės dykros ir mirusiųjų pasaulis baltų pasaulėžiūroje, *Vakarų baltų archeologija ir istorija,* Klaipėda, 1989, p. 107–114; Žulkus V. Mirusiųjų pasaulis baltų pasaulėžiūroje (archeologijos duomenimis), *Žemaičių praeitis,* Vilnius, 1993, t. 2, p. 23–35; Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 11–14. Plg. pavyzdžius iš kaimyninių kraštų: Calissendorff K. Place-name types denoting centres, *Early Medieval Studies,* Stockholm, 1971, t. 3, p. 4–9; Urtāns J. Aglonas Cirīša ezera Upursala, *Kultūras krustpunktu meklējumi,* Rīga, 1998, p. 172–173.

tikrais atvejais pastaroji padėtis net didino šventviečių reikšmę, nes jas tuo metu, galimas dalykas, naudojo jau ne vieno, bet kelių, tarpusavyje besiribojančių junginių gyventojai.

Taigi galima manyti, kad kaip tik tokioje padėtyje buvo Dievyčio (*Dyvyčio*) šventvietė: ežeras, kalnai, upė. Čia kol kas neužfiksuota priešistorinės gyvenamosios ar laidojimo vietos, o ryškiau išsiskiriantys teritoriniai junginiai telkiasi nedideliu atstumu aplink. Svarbu paminėti ir tai, jog trijų kaimyninių XVI a. valsčių (Pajūrio, Šiauduvos ir Karšuvos) ribos, A. Salio duomenimis, kirtosi apytikriai šiaurės rytinėje Dievyčio ežero apylinkėje[126].

Dievyčio, tarmiškai *Dyvyčio* (atrodo, tai aukščiausia maloninė forma nuo *Dievas*, plg. *Puondyvyti!*)[127] pavadinimas visų pirma reiškia ežerą. Į jį sutelktas ir pagrindinis padavimų dėmesys (kaip minėta, čia esą nuskandintos senųjų *dievų* ar *dievaičių* statulos). Dievyčiu vadinamas dabar Lietuvoje tyvuliuojantis ežeras tuo yra unikalus, tačiau jis ne vienintelis baltų ir kaimyniniuose kraštuose[128]. Sunku įminti, kuo remiasi šių šventviečių mitinė reikšmė. Galima vien atkreipti dėmesį, kad Šiauduvos Dievytis yra palyginti aukštai, iš jo išteka nemaža Yžnės upė ir tai ne vienintelė šventvietė ten, kur išteka didesnės Žemaitijos upės. Tarkim, mitinės reikšmės turėjo Venių (išteka Venta), Biržulio (išteka Virvytė) ežerai. Prie ežerų, iš kurių išteka didesnės upės, dažnai žinomi šventi kalnai, pvz., Paežeryje, Šilalės r. (išteka Tenenys), Reizgiuose, Šiaulių r. (ištekėdavusi Dubysa), Vydeikiuose, Plungės r. (išteka Mišė). Šiauduvos Dievyčio ir Yžnės atvejis išskirtinis tuo, jog Yžnė iš Dievyčio išteka pietryčių kryptimi, t. y. į priešingą pusę negu turėtų tekėti upės pagal senąją baltų pasaulėžiūrą[129]. Ta pačia priežastimi, kaip jau minėta aukščiau, buvo motyvuojamos ir Šiauduvos Šventupio vandens nepaprastos savybės („*Šventupį pramanė žmonės šventa upimi dėl to, kad jis bėga priešinga linkme kitų upių bėgimui…*“). Veikiausiai Dievyčio ežeras turi ir kokių nors dar nenustatytų arba neįžvelgtų gamtinių ypatumų, tikėtina, kad apie jį buvo pasakojama daugiau ir įvairesnių mitinių pasakojimų[130].

Apie buvusią šios vietos religinę paskirtį aiškiai byloja Dievyčio pietinėje pakrantėje esantys Dievyčio ir Aukų kalnai. Prie jų gerai dera ir Velniaragė – tik kelis kartus Žemaitijoje užfiksuotas vietovardis. Tiesa, *Aukų kalno* pavadinimas, atrodo, nepaplitęs žmonėse, tačiau jis buvo vartojamas vietos bajorų Tallat-Kelpšų šeimoje. Kad ir kaip ten būtų, pasakojamoji tradicija apie senojo kulto vietas ant Dievyčio ir Aukų kalnų abi-

[126] Žr. Salys A. *Die žemaitischen…*, p. 52.

[127] Grinaveckis V. *Laukuva…*, p. 53.

[128] Plg. Dieva ezers, Dieviņezers Latvijoje (Straubergs K. Latviešu kultavietu vārdi, *In honorem Endzelini*, Chicago, 1960, p. 146; Endzelin J. Die lettländischen Gewässernamen, *Zeitschrift für slavische Philologie*, 1934, Bd. 11, p. 120), Дзявіцы, Дзявічае Baltarusijoje (Зайкоускі Э. М., Дучыц Л. У. *Жыватворныя крыніцы Беларусі*, Мінск, 2001, с. 105), Gupsiór skandinavų kraštuose (Brink S. Mythologizing Landscape. Place and Space of Cult and Myth, *Festschrift für Anders Hultgård*, Berlin–New York, 2001, p. 99).

[129] Plačiau apie šią mitologemą žr. Vaitkevičius V. *Veliuonos apylinkių šventvietės*, Vilnius, 2001, p. 60–62; Vaitkevičius V. Senosios šventvietės prie Dubysos (kontekstų beieškant), *Liaudies kultūra*, 2001, nr. 2, p. 21.

[130] Plg. apie Latvijoje esantį vieną Dievo ežerų pasakojama, kad jį į žmonių šienaujamas pievas „atvedė“ senelis Dievas ant balto žirgo (*Latviešu tautas teikas: Izcelšanās teikas. Izlase*, Rīga, 1991, p. 237–239; analogiško padavimo nuotrupa užfiksuota apie Lūkstą – Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 108). Apie Dievytį žinoma nuotrupa, esą jame paskandinta auksinė žirgo galva (?) (V. Jocio duomenys). Vyraujantis motyvas – apie tai, jog Dievytį prie Šiauduvos atvedė paukščiukas (variantuose – varnos). Tai, be abejonės, taip pat turi mitinės reikšmės, ypač lyginant su tuo, jog artimiausią Dievyčio kaimyną Paršežerį (už 5 km į šiaurę) atvedė visai kitos kultūrinės ir mitologinės prigimties būtybė – paršas.

pus Šventupio žiočių didesnių abejonių nekelia. Vienomis ar kitomis formomis šie motyvai dažnai fiksuojami ir apie Alkos kalnus – būdingiausias gentinio laikotarpio šventvietes Vakarų Lietuvoje, kuršių ir žemaičių žemėse[131]. Dievyčio kalnas nėra priskiriamas prie didžiųjų Vidurio Žemaitijos kalnų: piliakalnių ir šventviečių. Vis dėlto aukščiu, skaičiuojamu nuo papėdės (virš jūros lygio – 187,3 m), jis mažai kuo jiems nusileidžia, o savo dydžiu Dievytis daugelį jų net pralenkia (plg. su Šatrija, Medvėgaliu, Girgždūte ar Aukštagirės kalnu). Be to, Dievytis taip pat pasižymi tomis mitinėmis savybėmis, kurios priskiriamos didžiosioms Vidurio Žemaitijos (Šatrija, Medvėgalis, Girgždūtė) ir kitose Žemaitijos vietose esančioms panašaus aukščio kalvoms (Kražių Medžiokalnis, Mikytų Alkos kalnas, Rudaičių Dyklius). Būtent Dievytyje, kaip ir jose, tikima esant druskos, o kalnas prieš lietų stipriai garuojąs ir tai esąs „*tikras vietos gyventojų barometras*“[132].

Be specialių tyrimų sunku apibūdinti tai, ką mitinėje sąmonėje reiškė šie, veikiausiai realų gamtinį-meteorologinį pagrindą turintys reiškiniai. Šiame kontekste pirmiausia į galvą ateina miglos kaip kiškių pečiaus, laumių pirties dūmų vaizdinys. Tačiau kalbama ne vien apie šiuos mitinius pečius ir pirtis – pečių taip pat turįs Dievas asmeniškai[133] arba drauge su dangaus dievų šeima[134]. Mitiniame kontekste druska glaudžiai susijusi su dievu Perkūnu[135].

Taigi Dievyčio rajoną galima laikyti didesnės socialinės ir religinės reikšmės šventviete (ar jų kompleksu). Tai, jog Dievytis patenka tarp kelių kaimyninių junginių, tą netiesiogiai patvirtina. Duomenys, jog Dievyčio pietryčių apylinkėje yra Kriviškėmis (*Krywiszki*) vadinama vieta (*uroczysko*)[136] (taip pat ir „*vietinę Romovę*“ primenantis vietovardis)[137], verčia manyti, kad prie Šiauduvos ir Dievyčio būta sueigų – *krivės* ar *krivūlės*[138] – vietos. Kalbant apie seną administracinį centrą, tai visiškai tikėtina. Taip pat jau minėta, kad nepatvirtintais duomenimis, Žečpospolitos bajorai į seimelius rinkosi ant Dievyčio kalno. Vėliausia sueigų iš aplinkinių vietovių forma tapo gegužinės ir šventės. Dar pridurtina, jog tokia šventviečių tradicijų raida (susirinkimai jose po krikščioniškų religinių švenčių oficialiosios dalies, ten rengiami pasilinksminimai ar dideli prekymečiai[139]) yra būdinga nemažam Baltijos jūros regionui[140].

Dar vienas *Krivės* vietovardis, tik šį kartą žmonėse išlikęs iki šių dienų, yra užfiksuotas Palokystyje. Šis *Krivės*

[131] Plačiau žr.: Vaitkevičius V. Alkas: lietuviškas paminklų kontekstas, *Lietuvos archeologija,* Vilnius, 1998, t. 15, p. 339.

[132] Plg. pasakojimus apie Medvėgalį: „Na Medwaagalis Szwedzi byli yr unt pat wyduria kałna ira skile isz kurios dienoj pujkioj szyłtoj sauletoj dumaj rukst <...>“, „Na Medwajgalis <...> przed niepogoda juds dums kajp mygla kiłst, panowie dla wejswa na spacer robili na boku góry zchody, znajdowali warstewkami węgli“ (Būga K. *Ištraukos...*, p. 125b).

[133] Plg. „Kaip pas Dievą už krosnies (ant kampo, už pečiaus, užpečkyje)“ reiškia ramiai, labai gerai gyventi (Vosylytė K. B. *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas,* Vilnius, 1985, p. 61).

[134] Plačiau šia produktyvia baltų mitologijos tema žr. Biezais H. *Die Götterfamilie der alten Letten,* Uppsala, 1972, p. 537–548.

[135] Plačiau žr.: Vaitkevičienė D. *Ugnies metaforos. Lietuvių ir latvių mitologijos studija,* Vilnius, 2001, p. 77–81.

[136] Krzywicki L. *Żmudź starożytna...*, p. 20 (remdamasis Laukuvos kun. A. Juzefovičiumi). Išeitų, kad dabar vartojama Pakievė į Payžnio pusę nuo Šiauduvos, yra kilusi iš Pakrivės ar Pakrevės, ten pat būta ir Krivės ar, anot L. Kšivickio, Kriviškių? (plg. Palokysčio Krivės kalną).

[137] Juo tegali būti Pykaičiai. Jų ta pati šaknis kaip prūsų dievo Pikuolio, kuris, anot XVI a. S. Grunau Kronikos, buvęs vienas iš trijų Romovėje garbintų dievų.

[138] Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius, 1965, t. 6, p. 658–662.

[139] Plg. taip pat Jonines ant Šatrijos ir ypač – Sekmines ant Girgždūtės.

[140] Plg. Leciejewicz L. Zur politischen Funktion der heidnischen Kultstätten bei den Westslawen, *Studien zur Archäologie des Ostseeraumes* Neumünster, 1998, p. 318.

(tarmiškai – *Krevės*, *Krėvės*[141]) kalnas taip pat, atrodo, atsiduria istorinės Laukuvos pakraštyje ar net neapgyventame ruože tarp Laukuvos ir Šiauduvos. Tačiau Palokysčio nepavadinsi užkampiu, veikiau priešingai – tinkama vieta sueigoms-*krivėms* (čia teka Lokysta, pro šalį eina senasis Kvėdarnos kelias)[142]. Plačiau nenagrinėdami *krivių* problematikos, pažymėsime, jog XIII–XV a. pradžioje paliudyta Žemaitijos politinė sistema (taip pat ir gyventojų socialinė sankloda) kaip tik buvo palankiausia terpė gyvuoti tokioms prosenovinėms valdymo ir teisės formoms kaip laisvų vyrų sueigos. „*Pareiškiame, kad prieš 10, 20, 30, 40, 50, 100 metų <…> Žemaičių žemėje nebuvo jokio valdovo ir viešpats, bet buvo viena bendruomenė, gyvenanti pagal tam tikrus įstatymus, valdyseną ir tautų teisę <…>*“ – 1413 m. Kaltinėnų, Karšuvos, Kražių, Viduklės, Ariogalos ir Raseinių bajorai protestuodami pareiškė imperatoriaus atstovui B. Makrai[143]. (Beje, *krivūlė* Kikoniuose prie Laukuvos paliudyta dar XX a. pirmojoje pusėje[144].)

Su tarpusavio susižinojimu galbūt sietini ir Gaidžio kalnai. Kadangi jų paskirtis netyrinėta ir ji taip pat gali būti apeiginė, šios vietos įtrauktos į menamų Laukuvos šventviečių sąrašą. Beje, istorinis Medininkų kraštas yra vienas iš dviejų pagrindinių taip pavadintų Žemaitijos vietų paplitimo arealų (2 pav.)[145]. Laumenų Gaidžių Pilė minima jau XVI a., dabar nelokalizuota[146]. Tenka pripažinti, kad susižinojimui per didelį atstumą šie kalnai ne visada būtų tinkami, tačiau *gaidžio* ir *gaidelio* reikšmės „*ugnis, gaisras; žinia, naujiena, skundas, paskalos*“[147] tokios galimybės nepaneigia. Beje, Beržės Gaidžio kalną kun. A. Kašarauskas mini vienoje istorinių (?) kalnų grandinėje: „*Około Lentyni–Niekaczia prasided Palipkalnie, grzbiet kolejny gór 1. Girżduta, 2. Kumkalnis, 3. Łaumnasztis, 4. Paliepkalnis, 5. Gaidžia kałns, 6. Medwajgalis, 7. Aukgsztgiri. Nad rzeką stoją i na przeciw Czadryszek i Polipkalnia. Na S tej na przeziw z lewej strony widno Gaidžio kałns we sródku Kones Medwajgalis <…>*“[148].

Kai kurie kiti Šilalės krašto vietovardžiai, sudaryti su žodžiu *gaidys* (pvz., sunykusio Užgalių kaimo Gaidžio dauba, Gaidėnų kaimas su Alkos kalnu, Gaidupis, tekantis pro Prapymo šventvietę), mitiniai *gaidžio* bruožai (plg. „*Kai iš vakaro (prieš 12 val.) gieda gaidys, tai apylinkėj klajoja, nerasdamas kelio žmogus, arba kur nors netoli miršta*“[149]), tokios *gaidėjo* ir *gaidininko* reikšmės kaip „giedotojas; giesmininkas“[150] taip pat neleidžia visiškai atmesti apeiginės šių vietų paskirties. Beje, artimas mitinis ryšys tarp *gaidžio* (*gaidgystės*) ir *saulės* (plg. „*Gaidžių giedojimas* [paryčiais – V. V.] *pažadina angelus, ir jie ima ritenti saulę <…>*“)[151] leidžia spėti, ar ne Laukuvos–Varnių Gaidžio kalnai užpildo tą savitą Saulėkalnių paplitimo spragą, kuri yra atsiradusi tarp Šilalės ir Janapolės?[152]

Su Saulės vaidmeniu senojoje religijoje sietini minėtieji jos vardu vadinami šventieji kalnai. Vienas jų (į šiaurę nuo Paršežerio) davė Sauliškės vardą ir gyvenamajai vietovei (iš pradžių vei-

[141] Plg. Kriāws kałns prie Janapolės, Telšių r. (Būga K. *Ištraukos…*, l. 125a).

[142] Atstumas nuo šio Krivės kalno iki Treigių piliakalnio yra 3 km, iki Rubaičių piliakalnio – 4 km, iki Dievyčio šventvietės – 4,5 km, Alkupio šventvietės – 3,5 km.

[143] Pagal: Almonaitis V. *Žemaitijos…*, p. 80, 84. Ten pat ir plačiau šia tema.

[144] V. Jocio nuoroda. *LCVA*, f. 824, ap. 1, b. 146. (Krivūlė įvyko 1925 06 14.)

[145] Dar vienas, nekartografuotas, Gaidžiokalnis yra minimas Gintaluose prie Varnių (*LTR* 5652/189).

[146] Žr. Statkevičius V. Kraštotyrininko užrašai, Šilalė, 1976, p. 15, *LIIR* F1-920.

[147] *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius, 1956, t. 3, p. 16–19.

[148] Būga K. *Ištraukos…*, l. 125b.

[149] *LTR* 3744/8.

[150] *Lietuvių kalbos žodynas*, t. 3, p. 16–17.

[151] *LTR* 2632/23.

[152] Šių vietų sąrašą žr. Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 29.

23 pav. Vaizdas nuo Kaštaunalių Panų suolo į vakarus. 2003 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

kiausiai vienkiemiui ar užusieniui). Pažymėtina, kad Sambijoje taip pavadintos vietovės minimos jau XIV–XV a. (*Saulisken*, *Sawlesken*)[153].

Su senosiomis moteriškomis dievybėmis susiję ir šventieji kalnai, turintys *Laumės* (Siauteliuose), *Raganos* (Riešketuose) pavadinimus. Padavimai apie Šilų kaime (netoli Varnių) esančią Panų (kitaip – Mergų) suolų kalvą rodo, jog šios „mergos“ ir „panos“ taip pat gali reikšti minėtąsias moteriškas dievybes:

„Panų kalnas, suolai irgi sakom, lyg tai kokios ten panos, laumės raganos sėdėdavo, dainos kažkokios [girdėt] <…>. *Sako, laumės kažkokios sėdės, panos, dainuos dainas“*[154].

Pasakojimo apie Kaštaunalių Panų suolo kalną turinys, tiesą sakant, labai panašus:

„Liūb mām sakys, ka tas yr Panų suols. Labai matydavuos gražiai.“ – O kas ten rinkdavuos? – klausiu. – *„O, sak, ten sueis jaunimas, dainuos, visa kų. Māmas atminime gal buva visas tas jaunimas. Taip sakydava. Kiti vadindavo [„Panų suolas“], sak, dainuodava ten, visa. Prie manęs nieks neberinkdavos, nieka“*[155] (23 pav.).

Tai, jog ir deivės, ir jaunimas šiose šventvietėse dainuodavo, nenusako ten vykusių apeigų prasmės. Dainose ir smulkiojoje tautosakoje aptinkamas įvardijimas *mergų suolas*, taip pat posakių „į suolą sėsti“, „suole sėdėti“ reikšmės „tekėti; būti ištekėjusiai“[156] rodytų, kad Panų ar Mergų suolų (taip pat ir Panų ar Mergų kalnų) šventvietėse galėjo būti rengiamos iniciacinio (įšventinimo, apeiginio) pobūdžio merginų šventės. (Atskirai minėtina, kad Apvaršuvos Panų kalnas ir Kaštaunalių Panų suolas yra du dominuojantys taškai beveik 11 km atstumu vienas nuo kito, į šiaurės ir pietų puses nuo Laukuvos.)

Laukuvos apylinkėse taip pat žinoma ir bobkalnių (plg. 24 pav.). Jų pa-

[153] Gerullis G. *Die altpreussischen Ortsnamen,* Berlin u. Leipzig, 1922, p. 153.

[154] *LTR* 6611/407. Plg. Tautosaka iš Kossarzewskio „Lituanikos“, p. 130. Toks pat raiškus kun. A. Kašarausko pasakojimas apie kitus, nelokalizuotus Varnių apylinkių Mergų suolus: „Yra mergun sulaj, podobno są to miejsca …czne [?] u dawnych litwinów, gdzie wieczorami lubily siadac Nimfy, Undiny czyli wodne boginie i gdzie balwotiwalski narod zwykl… [?] skladac im swoje ofiary“ (*Litvanica, czyli wiadomosci o Litwie*, l. 153a).

[155] Pateikė Albina Gumuliauskaitė-Montvilienė, 77 m., Kaštaunaliuose. Užrašė V. Vaitkevičius 2003 m.

[156] *Lietuvių kalbos žodynas,* Vilnius, 1986, t. 14, p. 186–187.

24 pav. Šiaudalių k. Lapkalnio Bobkalnis. 1955 m. P. Savicko nuotr. KPC DC ng. 2729

skirtis nenustatyta, tačiau ji gali būti ir apeiginė, susijusi su moterų rengiamomis apeigomis arba vėlgi – moteriškų dievybių garbinimu. Kai kurie duomenys tikrai byloja apie bobų kalnų sakralumą (šventumą). Tarkim, Alkupio apylinkėje ant Bobmušio kalnelio buvo akmuo su vaiko pėda[157], apie Stirbiškės Boblaužės kalvą pasakojama, kad ten stovėjo bažnyčia, o apie Grigulių Bobkalnį (visi – Šilalės r.) – kad ant to kalno bobos meldėsi[158]. Pagal kitą, dar L. Kšivickio išsakytą nuomonę, bobkalniai yra vietos, kur pavojų metu slėpdavosi moterys su vaikais[159]. Tačiau tenka pripažinti, kad ne visi jie tiktų slėptuvėms – tai pasakytina apie bobkalnius aukštumose (plg. Grigulius), piliakalnių kaimynystėje (plg. Burbiškius, Varnių apylinkių Moteraitį, kitaip – Bobų kalną)[160].

Be šventųjų kalnų, Laukuvoje daug šventųjų akmenų. Apie juos palyginti gausu informacijos, deja, tik nedaugelis jų išliko iki šių dienų. Dominuoja akmenys su įdubimais, vadinamais pėdomis. Apie juos pasakojama įvairių padavimų arba tenkinamasi pasakymu, kad akmuo yra pėduotas. Mitinės šių įdubimų-pėdų funkcijos ir yra tarnauti dievų bei mirusiųjų kelionėms, teikti galimybę jiems judėti aukštyn ir žemyn, pereiti iš vieno pasaulio į kitą[161]. Tai ir paaiškina, kodėl Kikoniuose po Marijos su vaikeliu apsireiškimo žmonėms ant akmens liko pėdos, arba kodėl Bilionių velniai, vykę į vestuves ir pametę akmenį, ant jo taip pat paliko savo pėdų (plg. vestuves kaip perėjimą iš vienos būsenos į kitą).

Vis dėlto Laukuva garsi ne pėduotaisiais akmenimis. Kun. A. Kašarauskas apie 1850 m. net keliose Laukuvos apylinkių vietose aptiko vienodą, stulpo formą turinčius akmenis. Po vieną tokie akmenys stovėjo tarp Padievyčio ir Kaštaunalių bei Kaštaunaliuose, poroje – Ivoniškėse. Dar dviejų tokių akmenų būta gretimoje Kvėdarnos apylinkėje, prie Šventų (dabar – Žadeikių)[162] ir Kuliškiuose[163]. Sunku dabar net įsi-

[157] *LTR* 3470/30.

[158] Žr. Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės…*, p. 379, 435.

[159] Кржвицкий *Л. Жмудские пилкальнисы…*, с. 117.

[160] Pastaruoju metu pareikšta nuomonė, jog slėptuvių funkcijas Žemaitijoje galėjo atlikti pilalėmis ar pilaitėmis vadinamos kalvos (Zabiela G. Piliakalniai-slėptuvės, *Lietuvos archeologija*, t. 21, Vilnius, 2001, p. 406–408). Taip vadinamų vietų Laukuvos krašte nėra užfiksuota, tad bent teoriškai pilalių funkcijos galėtų tekti bobkalniams.

[161] Plačiau žr. Vaitkevičius V. Akmenys su pėdomis Lietuvoje, *Lituanistica*, 1997, nr. 2, p. 30–54.

[162] „Blok granitu w kształcie słupa czy monumentu był kiedyś na paszach Szwentowskich, ale już odebrano do budowy" (Būga K. *Keli tautotyros mažmožiai…*, p. 110).

[163] Juknius K. Akmuo – svetimkūnis…, *Komjaunimo tiesa*, 1988 01 15 (nr. 10), p. 2; taip pat *VK* (1965), kur kalbama, kad aplink suakmenėjusį medžiotoją buvo dar ir keturi akmenys-šunys, ir šeši akmenys-kiškiai.

© www.llt.lt

vaizduoti, kaip atrodė suaugusio žmogaus ūgio akmenys-stulpai, stovintys laukuose (plg. 25–27 pav.). Kaštaunalių akmens dydį kun. A. Kašarauskas nurodo ir visai tiksliai – 1 sieksnis (lygu 2,13 m). Padavimuose šie akmenys buvo laikomi suakmenėjusiais žmonėmis, šventadienio nepaisiusiais medžiotojais. Tai, jog Kaštaunalių Stabo kūlis stovėjo priešistorinio kapinyno teritorijoje, visų pirma parodo, kad Laukuvos stabakūliai, matyt, turėjo tą pačią mitinę ir religinę reikšmę, kaip kituose regionuose žinomi šios rūšies paminklai – paprastai manoma, kad šie akmenys susiję su pomirtinio vėlės būvio įsivaizdavimu, tikėjimu apie tai, jog vėlės kurį laiką dar būna žemėje, įvairiuose pirminiuose materijos kūnuose: vandenyje, ugnyje, akmenyje, taip pat ir medžiuose bei kitur. Be to, Kaštaunalių akmuo buvo vadinamas ir prosenoviniu pavadinimu – *Stabo kūliu*. Anot K. Būgos, šis Žemaitijos stulpo formos akmenų pavadinimas yra reiškęs garbinamą akmenį: *„Stabo kūlis, t. y. akmuo, iš kurio (senovėje) buvo padarytas stabas“*[164].

25 pav. Akmeninė „boba“ prie Bijotų Baublio. 1998 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Laukuvos stabakūliai jokiu būdu nėra vieninteliai žinomi tokios rūšies paminklai Lietuvoje[165], kaimyniniuose kraštuose[166], Rytų ir Vidurio Europoje[167]. Tačiau jų chronologija nėra visiškai tiksli ir, matyt, skirtinguose kraštuose skiriasi. Ne kartą jau minėtas Kaštaunalių atvejis leistų kapinyno įkūrimo (naudojimo) ir akmens pastatymo laikotarpius tarpusavyje gretinti. Deja, kapinynas mažai tirtas. Pasitenkinta nedideliu plotu, kuriame ištirta chronologiškai bemaž vienalaikių – VII–VIII a. kapų grupė[168]. O kitų Šilalės rajono vietovių archeologiniai tyrinėjimai liudija paprastai ilgą ir nepertraukiamą kapinynų naudojimo laikotarpį nuo I tūkst. pirmosios pusės ar vidurio iki XIII–XIV a. (tam neprieštarauja ir V. Statkevičiaus iš Laukuvos apylinkių kapinynų surinktų senienų kolekcija). Taigi lieka kelios alternatyvos: visus stabakūlius datuoti tuo pačiu gentiniu laikotarpiu Žemaitijoje arba, pagal analogą, siūlyti siauresnius chronologinius jų rėmus.

Vakarinėje ir pietinėje Baltijos jūros regiono dalyse akmenys-stulpai yra aptinkami kartu su I tūkst. pr. Kr. pabaigos – I tūkst. po Kr. pradžios laidojimo bei kulto paminklais (visų pirma iš akmenų išdėliotais ratais). Jų statymo tradicija Vyslos žemupio regione datuojama pirmaisiais amžiais po Kr. ir

[164] Būga K. *Rinktiniai raštai*, Vilnius, 1958, t. 1, p. 147.

[165] Plačiau žr. Vaitkevičius V. Žmonės, pavirtę akmenimis [1], *Liaudies kultūra*, 1995, nr. 6, p. 24–29; Vaitkevičius V. *Ten pat*, 1996, nr. 5, p. 20–31.

[166] Plg. *Ляўкоў Э. А. Маўклівыя сведкі мінуўчыны*, Мінск, 1992, с. 135–137.

[167] Plg. Kirchner H. Die Menhire in Mitteleuropa und der Menhirgedanke, *Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz. Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse*, 1955, nr. 9.

[168] Nekalbant apie tai, jog platesnės apimties tyrinėjimų metu būtų galima aptikti ir Stabo kūlio vietą, jo skeveldrų ar pan.

© www.llt.lt

26 pav. Šliktinės (Skuodo r.) laukuose esanti koplytėlė ir stulpo formos akmuo. 1992 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

27 pav. Noreikiškių (Prienų r.) Laumių akmenys, laikomi suakmenėjusiais vyru ir žmona. 1993 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

siejama su gotų etnokultūrine grupe[169]. Nėra visiškai aišku, kaip ir kada tiksliai ši tradicija pasiekė dabartinę Lietuvą ir Baltarusiją, tačiau akmenų-stulpų čia yra aptinkama kartu su iš akmenų sukrautais pilkapiais ir juose įrengtais griautiniais bei degintiniais kapais, būdingais I tūkst. pirmajai pusei ar viduriui. Žemaitijoje priešingai, – tuo metu nustota pilti pilkapius ar krauti akmeninius vainikus aplink griautinius kapus. Atsiranda naujų plokštinių kapinynų. Apskritai IV–VI a. Žemaitijos kapuose daug ano meto Lietuvai iki tol nebūdingų bei importuotų dirbinių, į vyrų karių kapus imta dėti žirgų aukas ir pan. (plg. Maudžiorų, Pagrybio, Požerės, Žvilių, taip pat ir Kaštaunalių kapinynų tyrimų rezultatus). Tad I tūkst. vidurys yra tikėtinas stabakūlių

[169] Plačiau žr. Kmieciński J. Zagadnienie tzw. kultury gocko-gepidzkiej na Pomorzu Wschodnim w okresie wczesznorzymskim, *Acta archaeologica Lodziendzia,* Łódź, 1962, t. 11, p. 92–103; Chyżewska-Sułowska M. Kamienne stele nagrobne w rejonie Bałtyku w okresach późnolateńskim i rzymskim, *Pomorania Antiqua,* Gdańsk, 1971, t. 3, p. 117–162; Wołągiewicz R. Die Goten im Bereich der Wielbark-Kultur, *Archaeologia Baltica,* Łódź, 1986, t. 7, p. 63–98.

© www.llt.lt

pasirodymo Vidurio Žemaitijoje laikotarpis. Tam iš esmės neprieštarauja ir duomenys iš kitų Vidurio Žemaitijos vietovių – Varnių, Kražių, Kelmės apylinkių.

Aptartieji duomenys sudaro galimybę Laukuvos šventvietėms surasti apytikslį ar net konkretų istorinį kontekstą, kalbėti apie regioninius šventviečių bendrumus ir išryškinti tokios rūšies vietinius ypatumus.

Baigdami galime teigti, kad viename nedideliame plote susitelkusios įvairių rūšių šventvietės, apimančios I tūkst. vidurio – II tūkst. pirmosios pusės laikotarpį, yra iki šiol mažai tirta, tačiau reikšminga žemaičių kultūros paveldo dalis.

Straipsnis „Versmės“ leidykloje gautas 2003 03 10, spaudai parengtas 2003 05 28.
Straipsnis spausdintas „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Laukuva“, I dalis, Vilnius, *Versmė*, 2005, p. 140–170 (vyriausiasis redaktorius sudarytojas Virginijus Jocys).
Straipsnis interneto svetainėje www.llt.lt skelbiamas nuo 2007 04 04.

© *www.llt.lt*